

Landschapswacht steekproef

Natuurmonumenten

Limburg – Overijssel

Drenthe – Gelderland

2004

Landschapswacht

Deel 1, Landschapswacht steekproef Natuurmonumenten
Zuid-Limburg
2004

1. Banholt	6
2. Mheer	10
3. Omgeving Noorbeek	14
3a. Noordal ten westen van Wesch - zuidoever (weerszijde van de onderstraat)	14
3b. Noordal ten westen van Wesch – noordoever	15
3c. Noordal ten zuiden en oosten van Bergenhuizen	19
4. Vroelen	25
5. Ten zuiden van Hoogcruts	32
6. Geuldal	34
6a. Nutbron, ten oosten van Schwerberg	34
6b. Geuldal ten noorden van Hurpesch	36
6c. Geuldal bij Forellenhof	37
6d. Geuldal, ten westen van Broek	39
6e. Geuldal, ten westen van Bommerig	40
7. Geuldal ten zuiden van Bommerig	42
8. Goudsberg, ten oosten van Valkenburg	46
8a. Voormalig heggenrijk gebied	46
8b.	49
8c.	49
9. Oud Valkenburg	51
10. Ten westen van Stokhem	54
11. Geuldal bij Terpoorten	55
12. Camerig	57
13. Emmaüs	59
14. Klitser beekdal	61
15. Overgeul	65
16. Nijswiller	69

**Deel 2, Landschapswacht steekproef Natuurmonumenten
Overijssel, Drenthe en Gelderland
2004**

Landschapswacht – Natuurmonumenten Overijssel

1. Snoeijinksbeek	74
2. Het gebied tussen Dasselaar en Ottershagen	80
3. Hazelbekke	83
4. Eerde	85
4a. Eerder esch	85
4b. Eerder hooilanden	89
4c. Eerder achterbroek	90

Landschapswacht – Natuurmonumenten Drenthe

5. Mantinger bos- en weidegebied	94
6. Koematen en Kerkhorsten (Oosterhesselen)	96
7. Oude Nieuwe Landen	101

Landschapswacht – Natuurmonumenten Achterhoek

8. Hackfort	103
9. Huize Dorth	108
10. Berkeldal	110
11. Onderlaatsche Laak	112

DEEL 1

Landschapswacht Steekproef Natuurmonumenten

Zuid-Limburg 2004

De Landschapswacht inspecteert gebieden in eigendom van terreinbeherende instanties die met overheidssubsidies zijn aangekocht met als doelstelling deze gebieden te behouden en zo nodig te herstellen. Binnen deze terreinen let de Landschapswacht uitsluitend op die delen van terreinen die bij verwerving bestonden uit wei en/of akkerland (inclusief eventuele hoogstamboomgaarden) en de daaromheen liggende kavelgrenzen zoals houtwallen, heggen, elzenhagen, graften, holle wegen, sloten etcetera (dus niet: heide, bos, hoogveen etcetera). Deze inspectie heeft plaatsgevonden in het winterseizoen 2003-2004.

Van deze genoemde typische agrarische cultuurlandschappen (inclusief kavelgrenzen) kan worden aangenomen dat zij door terreinbeherende instanties vooral zijn verworven – veelal in ruilverkavelingen of anderszins toebedeeld gekregen – om de typische landschapswaarden en de waarde voor flora en fauna veilig te stellen en waar nodig te herstellen, zodat het gebied weer in optimale staat wordt gebracht (onder meer voor de biodiversiteit).

In de natuurbeschermingswereld is door de jaren heen verschillend gedacht over de vraag hoe natuurdoelen en wensbeelden ten aanzien van de natuur kunnen worden gehaald en langs welke weg (onder meer type inrichting en beheer) dit het beste kan worden bereikt. Deze discussie en de wijzigende inzichten ten aanzien van natuurbeheer leiden in terreinen van terreinbeherende organisaties tot beheerswijzigingen. Dit mag uiteraard niet ten koste gaan van het erfgoed dat een eeuwenoude en in sommige gevallen zelfs een millennia oude agrarische cultuurhistorie kent.

Deze cultuurhistorie heeft voor flora en fauna ontegenzeggelijk zeer gunstige periodes gekend en kent die nog steeds indien goed beheer wordt gevoerd. In zijn algemeenheid verdient het de voorkeur om bijvoorbeeld de heggen, die thans vaak gemarginaliseerd zijn tot 30 - 50 cm brede en 1 m hoge elementen, voortaan te knippen of te klepelen tot een hoogte van tenminste 1,20m hoog en een breedte van tenminste 1m. Dit zou cultuurhistorisch niet veel afwijken van het vroegere beeld van veldheggen in Zuid-Limburg, die met schaar, hiep of heggenzwaard in vorm gehouden werden. De biodiversiteit zou in hoge mate hiervan profiteren.

De gunstige uitwerking van het oude agrarische cultuurlandschap is voor veel rode lijst soorten van dit moment evident. Op één hectare akkerland kunnen meer korenwolven leven dan op vele honderden hectaren natuurlijk steppegebied; en op een hectare kalkgrasland kunnen meer orchideeën per soort en meer soorten op één hectare staan dan op vele tientallen hectaren zelfregulerende begrazingsobjecten. Dit geldt voor vele soorten die door de eeuwen heen in het agrarisch cultuurlandschap hun niche hebben gevonden, lang nadat de ‘oernatuur’ was verdwenen.

Op Nederlandse schaal is natuur mensenwerk geworden en moet met de ruimte worden gewoekerd. Daarbij is het samengaan van zoveel mogelijk belangen zoals cultuurhistorie, recreatie, flora en fauna en landschapsschoon in veel gevallen geen ongunstig uitgangspunt.

Tijdens de inspecties en de daaruit naar voren komende - soms schokkende – bevindingen, heeft de Landschapswacht zich verdiept in de mogelijke redenen waarom bepaalde beheerskeuzes of het nalaten daarvan werden genomen en wie daarvoor verantwoordelijk was.

Zonder verder in detail te treden is het volgens de Landschapswacht van het grootste belang dat men doordrongen raakt van het feit dat afwegingen met betrekking tot beheer en het voortbestaan van zeldzaam geworden cultuurhistorische waarden niet thuishoren op regionaal of provinciaal niveau. Ook horen zulke beslissingen niet te worden genomen door de centrale directie van Natuurmonumenten. De eenvoudige reden hiervoor is dat op deze niveaus er geen overzicht bestaat wie de overige van dergelijke zeldzame landschappen bezit en welke beheerskeuzes daar worden gemaakt. Er is bij Natuurmonumenten bijvoorbeeld geen inzicht in het beheer van dergelijke bezittingen bij Staatsbosbeheer of de Provinciale Landschappen. Het is zelfs de vraag of bij terreinbeherende instanties zelf voldoende kennis of onderscheidend vermogen aanwezig is om bijvoorbeeld vast te stellen of de elzenhagen van de Gelderse vallei vergeleken c.q. weggestreept mogen worden tegen die van Drenthe als het gaat om het maken van keuzes en het stellen van prioriteiten. Of hoe zo'n keuze zich verhoudt tot andere mogelijke beheersvormen, zoals zelfregulatie, verwijdering van de toplaag, demping van sloten, of welke andere ingrepen dan ook die cultuurhistorische waarden teniet kunnen doen.

Ervan uitgaande dat ook het agrarische cultuurlandschap behoort tot het nationaal erfgoed, dienen de afwegingen die raken aan continuering of verval en verdwijning niet lichtvaardig te worden genomen. Dergelijke beslissingen kunnen pas worden genomen nadat advies is ingewonnen bij externe deskundigen die kennis dragen over uniciteit, zeldzaamheid, intactheid, onvervangbaarheid en herstelbaarheid, en daarbij een landelijk overzicht hebben.

In het winterseizoen 2003-2004 heeft de Landschapswacht middels een steekproef 16 agrarische cultuurlandschappen in Zuid-Limburg bezocht die in bezit zijn van Natuurmonumenten. In de voorliggende rapportage zijn de bevindingen van elk gebied opgenomen. De rapportage is in concept voorgelegd aan de desbetreffende terreinbeheerder van Natuurmonumenten, ter controle op feitelijke onjuistheden. Natuurmonumenten heeft aangegeven dat de rapportage geen feitelijke onjuistheden bevat.

Uit de steekproef is gebleken dat Natuurmonumenten in de door de Landschapswacht bezochte gebieden in Zuid-Limburg op een enkele uitzondering na de cultuurhistorische waarden verwaarloost, of zelfs tegen deze waarden ingaat met het gevoerde beheer. Er is gekozen voor begrazing in vrijwel alle gebieden, en landschapselementen worden in toenemende mate aan deze begrazing bloot gesteld.

Het beeld dat uit de steekproef in Limburg naar voren komt is zodanig pijnlijk dat moet worden vastgesteld dat veel in de omgeving liggende elementen op gronden van gemeenten en boeren beter worden beheerd (al dan niet door het IKL) dan veel elementen die gelegen zijn in terreinen van Natuurmonumenten, voor zover in de steekproef meegenomen.

Het vaak gehoorde excuus dat het Nederlandse deel van het Mergelland in het niet valt bij de grote arealen van dit landschapstype in België en Duitsland snijdt geen hout. Tot voor kort was op het gebied van cultuurhistorie en natuurlijke rijkdom de Voerstreek voor velen hét voorbeeld van hoe Zuid-Limburg

ooit was, tegenwoordig zijn de rollen echter omgedraaid: de situatie in de Voerstreek gaat hard achteruit, terwijl de situatie in Zuid-Limburg stabiel is en zelfs licht herstel laat zien.

Bovendien krijgt de specifiek voor Zuid-Limburg interessante flora en fauna in een land waarin deze plant- en diersoorten zeldzaam zijn, vanzelfsprekend meer aandacht dan in landen waarin deze in 'vermeend' grote aantallen nog aanwezig zijn. De vroedmeesterpad, de geelbuikvuurpad, de vuursalamander, de korenwolf en orchideeën worden tegen deze achtergrond in Zuid-Limburg beter bediend dan in het aangrenzende buitenland.

Het is ook evident dat een land dat weinig heuvels en weinig agrarisch cultuurlandschap heeft, daar (wellicht niet zuinig genoeg, maar altijd nog) zuiniger mee omgaat dan de ons omringende landen die nog grote arealen van dit landschapstype binnen hun landsgrenzen hebben. De voortdurende strijd rond mergelwinning bijvoorbeeld is in Zuid-Limburg vele malen langduriger en intenser geweest dan in aangrenzend België en Duitsland.

Het mag duidelijk zijn dat de cultuurhistorie en de flora en fauna in Zuid-Limburg zwaar onder druk staan. Ondanks de vergrijzende bevolking is dit nog steeds één van de dichtst bevolkte gebieden van ons land. Het cultuurhistorisch landschap en de flora en fauna zijn voor Nederlandse begrippen uniek en worden ook in aangrenzende landen met rasse schreden zeldzamer. Alleen al de dichtheid aan natuurreservaten en beschermde landschappen aan Nederlandse zijde van de Voerstreek is evident hoger dan in deze gehele streek, of in een vergelijkbaar aangrenzend Duits gebied.

Gezien de bevindingen in de steekproef, waaruit blijkt dat

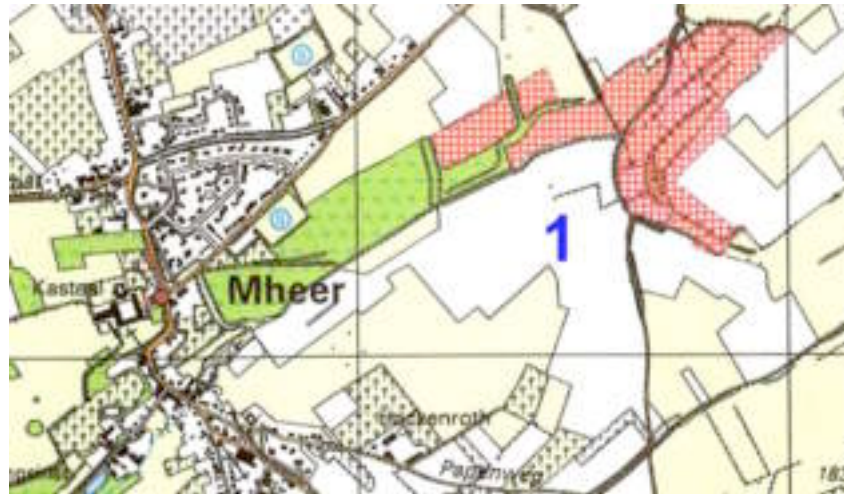
- het cultuurhistorisch beheer sterk te wensen overlaat,
- veel elementen zelfs worden beschadigd of vernield door vee, waarbij door de ruilverkaveling aangeplante heggen op eigendomsgrenzen niet alleen dus bij Staatsbosbeheer, maar blijkens deze steekproef ook bij Natuurmonumenten door het vee vrijwel systematisch worden vernield,
- en dus in feite hiermee met gemeenschapsgeld gefinancierde landschappelijke verbeteringen in de ruilverkaveling gerealiseerd, na overdracht aan terreinbeherende instanties, door die instanties weer teniet worden gedaan (een zeer droeve constatering!),
- beheer gevoerd wordt dat eeuwenoude kavelpatronen tenietdoet, holle wegen en graften nivelleert, en microreliëf veronachtzaamt,
- geconstateerde beheersmaatregelen binnen één gebied haaks op elkaar staan,
- het slechts om een steekproef gaat,

heeft de Landschapswacht grote zorg over andere cultuurhistorisch waardevolle agrarische gebieden in deze regio en daarbuiten.

Tot slot zijn sommige gebieden als prioritair gekenmerkt. Hiermee wordt aangegeven dat ieder uitstel om in het gebied de cultuurhistorische waarde te beschermen of te herstellen, tot steeds hogere kosten en steeds grotere schade zal leiden. Terwijl op voorhand duidelijk is dat het behoud van de cultuurhistorie hier de evidente doelstelling zou moeten zijn. Zo evident zelfs dat indien in deze gebieden daar niet voor wordt gekozen, men zich in rede kan afvragen, waar dan wel?

1. BANHOLT

*** PRIORITAIR ***

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Dit gebied bestaat uit hellingbos, enkele graften en hegresten, wei en voormalige akkers. In het gebied waren oorspronkelijk hoogstamfruitboomgaarden aanwezig. Deze zijn gedeeltelijk terug geplant, deels op historische plaatsen. Hieruit blijkt dat Natuurmonumenten ervoor heeft gekozen om cultuurhistorische elementen terug te brengen in het landschap. Voor het overige lijkt het er echter op dat Natuurmonumenten weinig gelegen heeft laten liggen aan de cultuurhistorie.

Kleinschaligheid

Nieuwe heggen zijn in dit gebied alleen maar aangeplant langs eigendomsgrenzen en ontsluitingswegen (waarbij overigens géén overstaanders zijn uitgeselecteerd). Overal in het gebied is microreliëf aanwezig als herinnering aan heggen en graften. Er is niet gekozen voor herstel van deze kleinschaligheid. Het nog aanwezige microreliëf zal door vertrapping door vee verdwijnen. Oude nog aanwezige heggen worden niet onderhouden. Eén oude heg wordt samen met aangrenzende graft geofferd aan verwildering, waardoor deze zal verbossen. Een andere oude heg groeit uit tot struweel.

Ten aanzien van graften is in dit gebied sprake van een tweeslachtige keuze. Enkele oude graften zijn opnieuw ingeplant en uitgerasterd. Daarentegen zijn een aantal andere graften paarsgewijs uitgerasterd, waardoor de tussenliggende percelen (die essentieel zijn voor de herkenbaarheid van de graftenstructuur) verruigen en zullen volgroeien. De karakteristieke kleinschalige graftenstructuur verdwijnt hierdoor.

De graften is paarsgewijs ingerasterd, waardoor het totaal langzamerhand overwoekert (graften + tussenliggend perceel). De kleinschaligheid verdwijnt.

De graft raakt overwoekerd door de daarboven gelegen bosaanplant.

Voorts is een graft opgenomen in bosaanplant op een voormalige plateau-akker. Dit is niet alleen een vreemde locatie voor een bos, maar daarmee gaat tevens de graft en zijn cultuurhistorische waarde voorgoed verloren.

Op de historische kaarten staan veel 'tussenheggen', die lange percelen in stukken delen. Deze cultuurhistorisch waardevolle elementen zijn verdwenen. Natuurmonumenten heeft deze teloorgang niet omgedraaid door deze heggen opnieuw aan te planten. Zo is er geen moeite gedaan het aanwezige ruim 800 meter lange perceel op te delen naar de historisch kleine schaal. Historisch was gemiddeld om de honderd meter een perceelsscheiding te vinden, nu is er geen enkele perceelsscheiding meer te vinden in dit lange perceel. Op historische kaarten blijkt dat deze ene kavel destijds uit twaalf percelen met tien tussenschotten bestond. Het is een gemiste kans voor de cultuurhistorie en biodiversiteit dat Natuurmonumenten de tussenheggen niet heeft teruggeplant.

800m lang perceel zonder enige oorspronkelijke perceelsscheiding. Er lagen er tien.

Direct aan de overzijde van de weg ligt nog een langgerekt perceel (400 meter lengte), waarin de oorspronkelijke drie tussenheggen zijn verdwenen. Natuurmonumenten heeft hier wel een cultuurhistorisch verantwoord groepje hoogstamfruitbomen aangeplant, maar de kleinschaligheid niet hersteld.

400m lang perceel zonder enige onderbreking.

In het gehele gebied is slechts één poel aanwezig. Gezien de actieradius van de doelsoorten, is dat erg karig voor deze oppervlakte.

Gevolgen inrichtingsstrategie

De door Natuurmonumenten gevolgde inrichtingsstrategie zal ertoe leiden dat cultuurhistorische elementen verdwijnen of niet langer herkenbaar zullen zijn: de kleinschalige graftenstructuur verwordt tot bos, heggen vallen uiteen of verworden tot bos, microreliëf (herinnert nog aan kleinschalig verleden) verdwijnt en percelen krijgen een grotere oppervlakte dan zij tenminste de afgelopen 150 jaar hebben gekend.

Heel veel kansen om het oorspronkelijke kleinschalige karakter en microreliëf te herstellen zijn onbenut gebleven. In veel gevallen is zelfs gekozen voor verdere verwaarlozing en het onzichtbaar maken van deze cultuurhistorische waarden. Daarmee zijn de kansen voor de biodiversiteit onbenut gelaten en is de landschappelijke kwaliteit stukken minder dan het zou kunnen zijn.

Het gaat er niet om dat het gebied sinds de aankoop door Natuurmonumenten een beetje mooier is geworden. Deze terreinen zouden optimaal ingericht moeten worden voor maximale bevordering van biodiversiteit, die elders gestaag het veld moet ruimen. Als zoals hier gekozen is voor cultuurhistorie, is een beetje herstel van deze waarden niet voldoende. Dit kan niet goedmaken wat na jarenlange autonome ontwikkelingen in de landbouw en de ruilverkavelingen teloor is gegaan.

Heg met graft en al uit de begrazing gehaald. Wordt geofferd aan verwildering

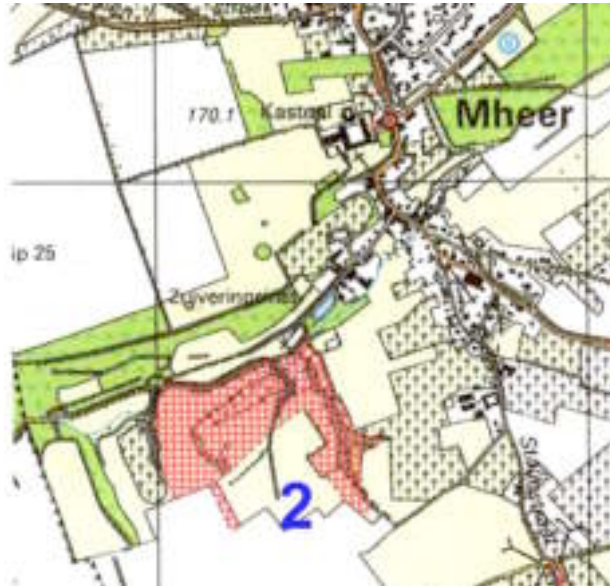
Het cultuurhistorisch onderhoud is gestaakt en de heg verwildert

Het microreliëf, dat de vroegere locatie van heggen en graften verraaft, verdwijnt.

2. MHEER

*** PRIORITAIR ***

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

In dit gebied zijn de holle wegen veel te ruim uitgerasterd, waardoor aan de bovenzijde van de holle weg een vier meter brede bosstrook ontstaat. Hierdoor vervaagt en verdwijnt de landschapsstructuur. Een goede reden voor deze brede uitrastering zou kunnen zijn om gif- en mestinspoeling vanuit belendende agrarische percelen, tegen te gaan. Deze reden gaat voor het onderhavige gebied echter niet op, aangezien ook het aangrenzende weiland in beheer is bij Natuurmonumenten.

Bovenkant holle wegen: met 4 meter weiland verbreed voor verwildering.

Bovenkant holle wegen: met 4 meter weiland verbreed voor verwildering.

Zelfs als deze verruiging bedoeld is om een gewenste struweelvorming op gang te brengen – die als gevolg van het doorgroeien van de begroeiing in de holle weg of graften is verdwenen – is dit een heilloze weg. In de toekomst zal op basis van deze strategie namelijk opnieuw het raster moeten worden verplaatst, omdat het nieuw ontstane struweel op termijn door opgaande bomen zal zijn overschaduwd. Als dit een bewuste strategie is, en soms heeft het daar de schijn van, zou het telkens verplaatsen van de afrastering tot het totaal verdwijnen van percelen op termijn leiden. Bovendien zullen daarmee vele kansen voor grote lengtes zoomvorming teniet worden gedaan. In cultuurhistorisch opzicht zijn dit soort maatregelen wandaden. Dergelijke brede elementen hebben nooit bestaan. Traditioneel waren alleen de taluds van graften en holle wegen begroeid. Door deze begroeiing periodiek terug te zetten, was het zeer structuurrijk en dus struweelrijk. Zoomvegetaties worden dus op hun plek gehouden, en blijven interessant, door periodiek terugzetten. Als bomen in graften en holle wegen weer regelmatig worden geknot, zou het met de overschaduwing ook reuze meevallen.

In dit terrein worden de graften aan de voet te ruim uitgerasterd. Hierdoor vervaagt en verdwijnt de landschapsstructuur. Twee aanwezige graften eindigen abrupt, terwijl het aanwezige reliëf wijst op een verbinding tussen deze graften. Wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat aaneengesloten netwerken van landschapselementen een vereiste zijn voor een hoge biodiversiteit. De kennis hieromtrent is al vele jaren gemeenschapsgoed (prof. dr. Paul Opdam, hoogleraar Landschapsecologie bij de Universiteit van Wageningen en senior onderzoeker bij Alterra). Het doortrekken van deze doodlopende graften met beplanting dient derhalve de cultuurhistorie, beschermt het nog aanwezige microreliëf en is goed voor de biodiversiteit.

Verbinding tussen twee graften ontbreekt. Bestaand microreliëf nivelleert langzamerhand. Twee graften eindigen abrupt, terwijl het reliëf wijst op een voormalige verbinding tussen de graften.

Zeer bedroevend is de staat waarin de heggen in dit gebied verkeren. Deze staan voor een belangrijk deel aan de voet, halverwege of bovenop de taluds van graften en worden niet meer beheerd (inmiddels is er

sprake van een vier meter hoge haag). Hierdoor is sprake van nivellering van de structuur en verdwijnt de dekking aan de grond. Voorts zijn de heggen niet uitgerasterd tegen vee. Er staat hooguit hier en daar nog wat schapengaas of hangt er oud prikkeldraad tussen de stammetjes in de overblijfselen van de heggen. Het is een kwestie van tijd totdat het vee ook deze restanten van de veekering doorbreken. Hier wordt noch de cultuurhistorie, noch de biodiversiteit, noch de recreatieve belevingswaarde een dienst bewezen. De nieuwe heggen, die uitsluitend op de eigendomsgrenzen zijn aangeplant, zijn wel uitgerasterd. Deze uitrastering is echter te krap, waardoor alle aanplant (op doornige meidoorns en roos na) wordt aan- en afgevreten. Dit worden nooit heggen.

Uitgegroeide heg

De dekking aan de onderkant verdwijnt

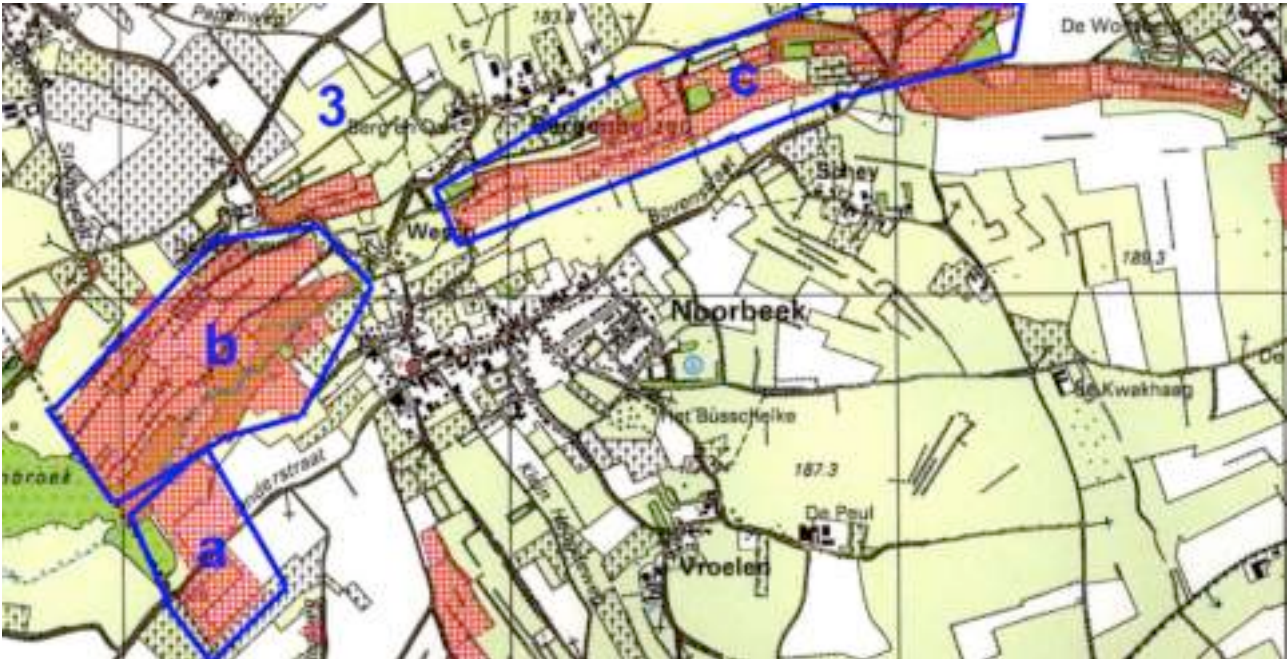
De nieuw aangeplante heg is te krap uitgerasterd, en is, op een paar doornige struiken na, kaalgevreten.

De in het gebied aanwezige poel is volledig dichtgeslibd en heeft daardoor zijn functie verloren. Indien dit incidenteel zou worden geconstateerd, was dit het vermelden wellicht niet waard, maar aangezien veelvuldig de specifiek voor de bedreigde herpetofauna aangelegde poelen droog staan of zijn dichtgeslibd brengen wij dit onder de aandacht.

De in het gebied aanwezige poel is dichtgeslibd.

3. OMGEVING NOORBEEK

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschoofd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

3A. NOORDAL TEN WESTEN VAN WESCH - ZUIDOEVER (WEERSZIJDE VAN DE ONDERSTRAAT)

Aan de noordkant van de Onderstraat ligt een groot maïspanceel (met een grasstrook tussen bosrand en maïs, waarschijnlijk om mestuitspoeling richting bos te voorkomen). Het is een raadsel dat deze maïsakker en dit grasland al meerdere jaren in eigendom is van Natuurmonumenten en er nog steeds sprake is van maïs en gras, zonder landschappelijke aankleding. Wat is hier het natuur- of landschapsdoel?!?

Maïs en gras zonder aankleding. Wat zijn hier de landschaps- en/of natuurdoelen?

De aanwezige ‘akkerrand’ met onkruiden is nog het meest gunstige aanwezige onderdeel in dit gebied. De huidige situatie staat in schril contrast met het beeld van de historische kaart: een heg haaks op de weg, mee meanderend met de beekloop, een weide en een hoogstamboomgaard.

Aan de zuidkant van de Onderstraat heeft Natuurmonumenten een terrein in bezit dat bestaat uit maïs en een hoogstamboomgaard met heggen. De aanwezige heggen vertonen gaten die niet zijn ingeboet. De heggen zijn niet uitgerasterd, er is slechts sprake van één draad prikkeldraad die is vastgemaakt aan de stammen van de heg waarbij de draad op sommige plekken zelfs ontbreekt. Vraatschade wordt daarmee niet voorkomen.

Ofschoon ook dit gebied meerdere jaren in eigendom is van Natuurmonumenten, zijn geen hoogstamfruitbomen teruggeplant en zijn ontbrekende (stukken van) heggen niet aangeplant waardoor op eigendomsgrenzen slechts biodiversiteitloos prikkeldraad staat.

Veel heggen ontbreken en gaten in de heggen zijn niet ingeboet. Op veel plaatsen bestaan de grenzen van het eigendom uit fantasieloos en biodiversiteitloos prikkeldraad.

De verwerving van dit gebied door Natuurmonumenten heeft tot op heden geen enkel cultuurhistorisch voordeel opgeleverd, of het moet zijn dat het niet is verwilderd. We moeten kennelijk blij zijn met de schamele status-quo van het gebied, dat door de autonome ontwikkeling in de landbouw al in een zwaargehavende staat in handen van Natuurmonumenten is gekomen.

3B. NOORDAL TEN WESTEN VAN WESCH – NOORDOEVER

***** PRIORITAIR *****

In dit gebied is een explosieve groei van distels gaande als gevolg van te extensieve begrazing. Recentelijk is een groot deel van het terrein gemaaid, waarschijnlijk om deze distelgroei tegen te gaan. De percelen zijn inmiddels geworden tot een ruige bende. Het heeft hier alle schijn van dat er geen interessante en waardevolle vegetatie wordt nagestreefd.

Dit gebied wordt gekenmerkt door een kleinschalig en zeer oud graftenstelsel. De kleinschalige graftenstructuren vindt Natuurmonumenten kennelijk té kleinschalig, aangezien op vier locaties telkens

drie graften gezamenlijk zijn uitgerasterd. Hierdoor verruigen en verbossen de tussenliggende percelen. Daarmee verdwijnt één van de belangrijkste en cultuurhistorisch meest waardevolle kenmerken van dit gebied: de bijna onvoorstelbare kleinschalige terrassenstructuur. De in de graften aanwezige eeuwenoude hakhoutstoven zijn al jaren niet meer onderhouden. Het gevolg hiervan is dat deze levende monumenten zullen inscheuren, gaan rotten en dood zullen gaan.

Achterstallig onderhoud bij alle graften leidt tot het dichtgroeien van percelen.

Bovenaanzicht van terrassen en daartussen dichtgroeïende percelen.

Verdwijnnende en overwoekerde graftstructuur. Vaarwel kleinschaligheid.

Schotse ruit, veroorzaakt door ingegroeide boombeschermer.

Graften en tussenliggende percelen uit de begrazing gehaald.

De rest van het gebied kenmerkt zich door de afwezigheid van landschapselementen. Oude heglocaties zijn nog te herkennen aan het microreliëf. Enkele nieuw aangeplante heggen die ‘doodlopen’ in het gebied, aan weerszijden van een pad, worden wel onderhouden. De duur gekochte en geplante overstaanders, met boombeschermers, zijn zeer recent van hun inmiddels ingegroeide boombeschermers ontdaan, voor zover dit nog mogelijk was. De meeste bomen dragen een ‘Schotse’ ruit als herinnering aan het ingegroeide ijzer. De overige nog aanwezige heggen worden niet onderhouden en verwilderen. Deze heggen zijn niet uitgerasterd, slechts met een enkele prikkeldraad in het midden van de heg worden deze elementen ‘beschermd’.

Er liggen in het gebied ook geïsoleerde elementen die nergens op aansluiten. De nieuw aangeplante heg op de grens van het eigendom wordt van de zijde van Natuurmonumenten aangevreten; van de andere zijde is dit niet mogelijk dankzij het aanwezige dicht op elkaar aangebrachte prikkeldraad. Alleen een schaap met een giraffenek kan van de buitenzijde de Natuurmonumentenzijde van de aanplant aanvreten. De enige heg die nog wordt onderhouden is de heg die het dichtst bij het gehucht Wesch is gelegen. Blijkbaar zijn direct zichtbare heggen het waard om onderhouden te worden, in tegenstelling tot verder weggelegen cultuurhistorische landschapselementen. Het heeft er dus de schijn van dat er op ‘cosmetische’ gronden beheerskeuzes worden gemaakt.

Nieuw aangeplante heg; aangevreten

Alle dwarsheggen in het gebied (die de graften verbonden) zijn verdwenen. Alleen twee knotwilgen herinneren nog aan een dwarsheg. Tot voor kort was er van een andere dwarsheg nog een restant aanwezig, maar dit relict is tegelijk met de distels weggemaaid.

Restjes dwarsheg verloren gegaan bij distelbestrijding.

Heg leidt nergens naar toe

Het nog niet zo lang geleden aanwezige kleinschalige karakter van dit gebied wordt welbewust opgeheven. De huidige grootschaligheid heeft niets met de cultuurhistorie van dit gebied gemeen. Om dit gebied te herstellen, is herplant op oude heglocaties nodig. Ook dient onderhoud aan de nog bestaande elementen te worden hervat. Het periodiek onderhoud aan de graften en heggen moet worden hervat. En ten spoedigste dienen de perceeltjes tussen de graften opnieuw te worden gecultiveerd. De graften dienen weer individueel te worden uitgerasterd en de tussenliggende percelen te worden begraasd of gemaaid of weer als akker beheerd.

Twee knotwilgen; alles wat over is van een dwarsheg.

Distelruigte.

Verdwijnd microreliëf.

Geen onderhoud aan eeuwenoude hakhoutstoven.

3 C. NOORDAL TEN ZUIDEN EN OOSTEN VAN BERGENHUIZEN

*** PRIORITAIR ***

Dit gebied wordt gekenmerkt door een kleinschalige graftenstructuur. Het beeld in dit gebied is wisselvallig. Enkele graften zijn nog goed uitgerasterd en heringeplant. Voor de meeste graften geldt echter een ander verhaal. Op de meest kleinschalige graftenstructuur zijn graften en tussenliggende percelen volledig overwoekerd (met braam en brandnetel) en dichtgegroeid. Ook zijn graften uit de rasters gehaald (prikkelraad opgerold en palen uit de grond gehaald). Voorts ligt in een aangeplant bosje, dat een deel van de graftenstructuur te niet doet, veel rommel. Veel graften zijn kaal, Natuurmonumenten heeft geen moeite gedaan om deze graften opnieuw in te planten en uit te rasteren. Ze zullen geleidelijk verdwijnen. Andere graften zijn slechts eenzijdig uitgerasterd.

Veel rommel.

Bosje met wildgroei leidt tot het vervagen van de graftenstructuur.

Over grote lengtes zijn geen heggen aanwezig, slechts biodiversiteitloos prikkeldraad. Nieuw aangeplante heggen (in de ruilverkaveling) worden aangevreten, doordat ze te krap zijn uitgerasterd. Op andere plaatsen zijn delen van heggen verdwenen, soms tot de grond toe afgemaaid door overijverige distelmaaiers. Heggen worden doorlopen door vee en er zijn nieuwe doorgangen door heggen geforceerd van perceel naar perceel zonder dat het is afgewerkt: rasters zijn weggehaald en niet teruggeplaatst zodat beplanting buiten de rasters is komen te staan.

Uit het raster gehaald; rol prikkeldraad hangt op de kop van de graft.

Kale graft, rasterpalen zijn in de graft gedumpt.

Tot slot valt op dat het gebied grenst aan een landbouwgebied, zonder dat deze scheiding gemarkeerd is met een heg. Deze grens wordt slechts gemarkeerd door biodiversiteitloos prikkeldraad.

In het oostelijk deel van dit gebied groeit een perceel tussen een heg en graft dicht. Hiermee verdwijnt de structuur van deze twee landschapselementen. De aanwezige heggen op deze percelen worden verwaarloosd en de heg die de eigendomsgrens markeert wordt afgevreten door vee.

Perceel tussen twee graften groeit dicht.

Deze graft is niet meer beschermd tegen begrazing en betreding door vee.

Kale, door vee betreden graft.

Deze graft bevindt zich op de grens van Natuurmonumenten of helemaal binnen het eigendom van Natuurmonumenten. De vegetatie heeft gebrand. Waarom?

Kale vlakte met biodiversiteitloos prikkeldraad...

... en daar waar een heg staat is ie aangevreten

Aangevreten heg.

Heg verdwijnt, wordt doorlopen door vee.

Achter de heg wordt ook een graft
'geofferd'.

Nieuwe doorsteken voor vee gemaakt op verscheidene plaatsen in het object. Dat laat je dan zo achter.

Schoorpalen en raster uit de grond getrokken en tegen restant heg aangelegd. Nieuw aangeplante heggen worden blootgesteld aan begrazing.

Draaipoortje laat zien dat hier een smalle doorgang was. De heggen liepen tot aan het draaipoortje.

Uiteinde graft niet ingerasterd.

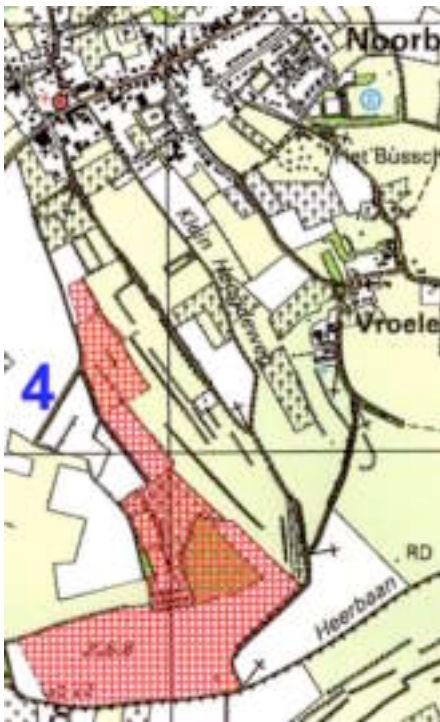

Heg uit het raster gehaald, onderhoud gestaakt.

Vanaf de heg op de voorgrond tot aan de bomenrij aan de achtergrond groeit alles dicht. Hierdoor verdwijnt het landschappelijk element graft en de heg en de kleinschaligheid.

4. VROELEN *** PRIORITAIR ***

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Ten zuidwesten van Vroelen ligt dit gebied dat zich kenmerkt door een uitgestrekte oude hoogstamboomgaard en een zeer oud graftenstelsel. Natuurmonumenten heeft voorlichtingsborden geplaatst over het teruggefokte Glanrund, waarmee naar eigen zeggen een cultuurhistorisch waardevol element is teruggekeerd in het Limburgse land. Andere waardevolle cultuurhistorische elementen zijn niet teruggekeerd; de nog aanwezige waardevolle elementen worden zelfs verwaarloosd en verdwijnen.

hulsdieras. Tevens wordt weer een element van ons cultuurhistorisch erfgoed in ere hersteld.

Het gebied ziet er troosteloos uit en maakt een zwaar verwaarloosde indruk. De hoogstamboomgaard kenmerkt zich door veel wildgroei aan de onderstam van de bomen. Deze wildgroei is op termijn funest

voor de oude fruitbomen. De enkele nieuw aangeplante fruitbomen kunnen de troosteloze aanblik niet verbloemen. Ook deze nieuwe aanplant zal hetzelfde lot zijn beschoren als de oude, nog aanwezige fruitbomen.

Verwaarloosde hoogstamboomgaard.

Essenbosje: rechte plantrijen.

Twee fantasieloos aangeplante bosjes (saaie rechte plantrijen als betrof het een productiebos) op historische boslocatie zorgen voor enorm veel opschot aan essen in de omliggende weilanden. Een deel van dit opschot is afgeklepeld, maar een groot oppervlak is blijven staan en groeit uit tot een bosje. Rond het aangeplante bos zijn nog de resten zichtbaar van een graft en een heg. Van enig herstel van deze oude elementen is geen sprake.

Tussen de twee aangeplante bosjes zijn vier oude graften vertrapt door vee en daardoor nagenoeg geheel verdwenen. Slechts meidoornstruiken en microreliëf herinneren aan deze kenmerkende structuur.

De overige in het gebied aanwezige graften zijn veel te ruim uitgerasterd, waardoor de graftenstructuur verdwijnt. Bovendien wordt de afrastering verwaarloosd, waardoor op verschillende plaatsen het vee toch toegang heeft tot de graften met alle negatieve gevolgen van dien.

Enkele graften zijn uitgerasterd en opnieuw ingeplant. Doordat het raster niet wordt onderhouden, breekt het vee echter ook al door deze nieuw ingeplante graften heen en vreet het de jonge aanplant aan. De in de graften aanwezige eeuwenoude knotbomen en hakhoutstoven gaan hun ondergang tegemoet wegens de afwezigheid van beheer. Voorts is een graft ooit aangeplant, maar daarna nooit onderhouden waardoor er inmiddels sprake is van bos.

Ruim uitgerasterde graft.

Het perceel op de voorgrond is van Natuurmonumenten. De overgang naar particulier gebied bestaat uit prikkeldraad en in het gunstigste geval braamoverwoekering. Saillant detail: enige goed onderhouden graft ligt op particuliere grond; hetzelfde geldt voor de goed onderhouden heggen met overstaanders aan de horizon.

In het gebied zijn veel heggen verdwenen, met name onderhouden, de gevallen gaten worden niet ingeboet en ook het raster wordt verwaarloosd. Het cultuurhistorische koeienras baant zich op verschillende plekken een weg door de heggen, vertrappen ze en vreten ze aan. Oude heglocaties (te herkennen aan het aanwezige microreliëf) zijn niet opnieuw ingeplant, slechts enkele solitaire meidoornstruiken resteren van wat ooit een (dwars)heg was. In dit gebied waren volgens de historische kaart nota bene tweeëntwintig dwarsheggen aanwezig. Een nieuw aangeplante heg met hoogstamfruitbomen als overstaanders wordt niet onderhouden en raakt overwoekerd.

Tot slot zijn in dit gebied twee poelen aanwezig, waarvan er één is dichtgeslibd.

Nieuw aangeplante heg en hoogstamboomgaard: verwaarloosd.

In dit dalletje tussen de twee hellingbossen zijn de graften verwaarloosd, de bramen groeien het perceel in, fruitbomen zijn niet onderhouden en de poel op de voorgrond is dichtgeslibd.

Nieuw aangeplante en nooit onderhouden graft, en niet uitgerasterd

Niet uitgerasterde en onderhouden graft.

Het glanrund, nieuw teruggekeerde cultuurhistorie, sloopt andere oude cultuurhistorie.

Koeien lopen dwars door de heggen.

Koe stapt over kapot raster de nieuw aangeplante graft in.

Vee heeft toegang tot de graften.

Dit was ooit een dwarsheg.

Niet onderhouden knotwilgen markeren de doorgang van wei naar
vrii

Raakpunt tussen heg en graft is overwoekerd en verwaarloosd.

Om de cultuurhistorische, recreatieve en biodiversiteitwaarden in dit gebied te herstellen dienen de graften weer individueel te worden uitgerasterd en onderhouden. De graften dienen met elkaar te worden verbonden door middel van aanplant van heggen. De in het gebied aanwezige heggen moeten worden ingeboet, beheerd en van raster voorzien. De aanwezige droge poel dient op de juiste wijze te worden gerestaureerd, zodat deze weer functioneel wordt. Tot slot dient de hoogstamboomgaard onder handen te worden genomen: opnieuw snoeien, wilde ondergroei verwijderen en gevallen gaten opnieuw inplanten. Indien dit natuurmonument goed wordt gerestaureerd en onderhouden zou het, met de elementen in de naaste omgeving tezamen, een van de meest mooiste Zuid-Limburgse panorama's kunnen opleveren.

Panorama Vroelen

Huidige situatie

Ontwikkeling bij voortzetting huidig beheer, in feite het gebrek eraan.

Wat van Natuurmonumenten verwacht zou mogen worden.

5. TEN ZUIDEN VAN HOOGCRUTS

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Deze strook grond is in eigendom bij Natuurmonumenten en is volledig ingeplant als bos (met rechte plantrijen). De enige uitsparing is een deel van een voormalige hoogstamboomgaard met droogstaande poel.

Zelfs de gehavende en niet onderhouden cultuurhistorisch waardevolle rij knothaagbeuken is deels opgenomen in de bosaanplant, en zal niet meer worden onderhouden. Aangezien de cultuurhistorie in deze omgeving veelal het onderspit heeft gedolven, mag verwacht worden dat juist Natuurmonumenten de cultuurhistorie koestert en zo nodig herstelt. Net buiten de eigendomsgrenzen staat een rij knotbomen op het land van een boer die wél wordt onderhouden.

Verlandde poel.

Hoogstamboomgaard verdwaald in bosaanplant.

Doorlopende, gehavende rij knothaagbeuken. Bij de boer op de voorgrond, voor het prikkeldraad, nog beheerd, bij Natuurmonumenten verdwijnen ze in het bos...

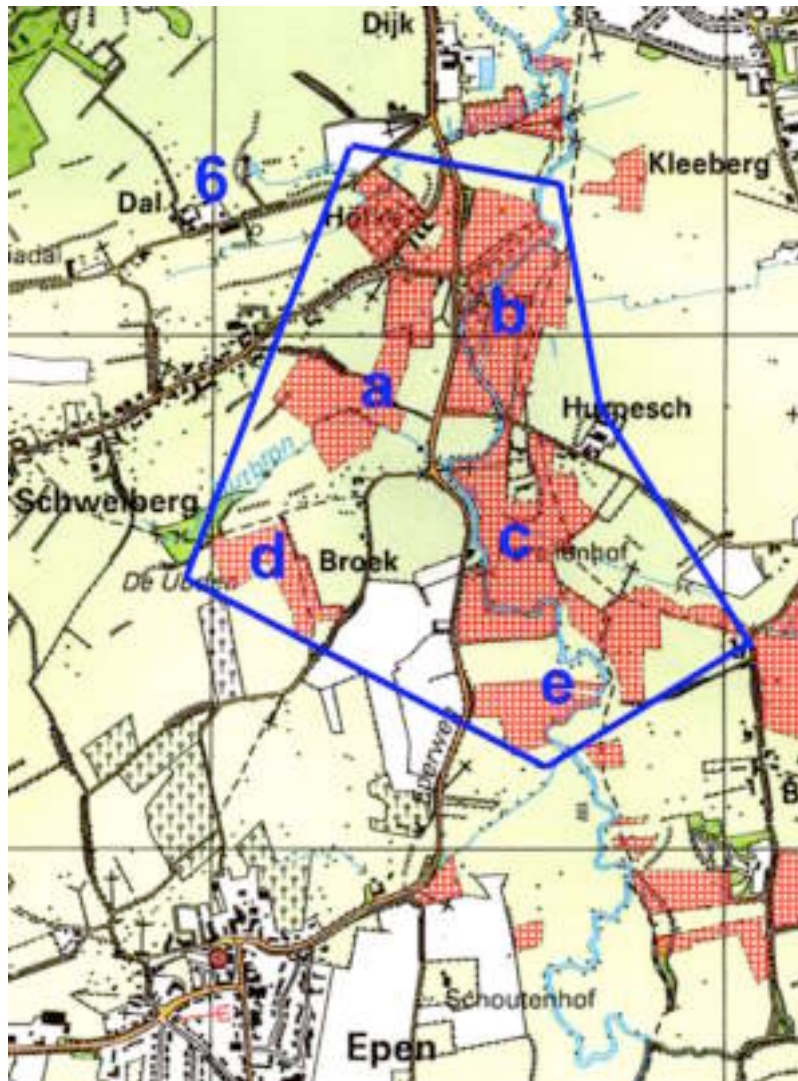

... terwijl in dit gebied het cultuurlandschap heel erg geleden heeft.

Vanaf de kaart beschouwd lijkt het erop dat Natuurmonumenten een aansluitend bos wil realiseren vanuit Noorbeek. Indien dit gebeurt om fauna te geleiden, gaat Natuurmonumenten daarmee de fout in. Over de gehele lengte van 500 meter aangeplant bos kan de fauna de drukke provinciale weg passeren, zonder dat faunavoorzieningen (tunnels en rasters) zijn aangebracht. Indien faunageleiding de achterliggende reden was van de bosaanplant, was het veel beter geweest om enkele smalle landschapselementen haaks op de weg aan te planten. Op die plekken zal de fauna de weg passeren, zodat gericht faunavoorzieningen kunnen worden gerealiseerd.

Ook cultuurhistorisch gezien past een bos hier niet. Al minstens tweeduizend jaar zijn bossen in het agrarisch cultuurlandschap slechts getolereerd op hellingen en in drassige situaties. Hier is sprake van ogenschijnlijk de goedkoopste oplossing voor het beheer van terreinen van Natuurmonumenten.

6. GEULDAL

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

6A. NUTBRON, TEN OOSTEN VAN SCHWERBERG

In het verleden zijn hier landbouwpercelen aangekocht. Enkele heggen zijn ingeplant en onderhouden, en er is sprake van onderhoud van knotbomen en een poel. Het ging hier dus kennelijk om de cultuurhistorie. Voor het overgrote deel is in dit gebied niets gebeurd en heeft dit gebied geen enkele toegevoegde waarde voor de cultuurhistorie. Er is hier sprake van veel gemiste kansen. Op alle eigendomsgrenzen ontbreken heggen. Ook in het gebied zelf ontbreken heggen op historische locaties. Slechts het nog aanwezige microreliëf herinnert nog aan deze locaties.

Gemiste kansen.

6B. GEULDAL TEN NOORDEN VAN HURPESCH

De aanwezige heg is wel onderhouden, maar de gevallen gaten zijn niet ingeboet. De overstaanders die dood zijn gegaan, zijn niet vervangen. Ook is geen sprake van nieuwe aanplant van landschapselementen, behoudens enkele hoogstamfruitbomen.

Deze twee pollen meidoorn met prikkeldraad vormen de begrenzing tussen wat van Natuurmonumenten is en van de boer. Geen toegevoegde waarde voor de natuur, noch voor de recreatie, noch voor de cultuurhistorie.

Verwaarloosde grensheg.

Verwaarloosde grensheg, en op de achtergrond ontbreekt de heg.

6C. GEULDAL BIJ FORELLENHOF

Op verschillende eigendomsgrenzen staat slechts biodiversiteitloos prikkeldraad. De heggen die wel op de eigendomsgrenzen staan worden onderhouden, maar niet ingeboet. Ook hier zijn geen nieuwe overstaanders uitgeselecteerd. Op de oude heglocaties zijn geen nieuwe heggen aangeplant. De enige nieuw aangeplante heg in het midden van het perceel – wellicht aangeplant in het kader van de actie ‘red het Geuldal’ – is niet onderhouden, inclusief de overstaanders. Deze heg is bovendien uit de rasters gehaald waardoor er reeds gaten zijn gevallen. De wijze waarop Natuurmonumenten met landschapselementen omgaat staat haaks op het door Natuurmonumenten aangebrachte voorlichtingsbord waarop staat dat landschapselementen door Natuurmonumenten worden bewaard.

Voorlichtingsbord staat haaks op de realiteit.

De enige nieuw aangeplante heg in het bezit van Natuurmonumenten is uit het raster gehaald en wordt niet meer beheerd en er vallen gaten in. Op de achtergrond de grensheg, die wel wordt geknipt, maar gaten worden niet gedicht, en overstaanders worden niet geselecteerd.

Op de oevers van de Geul staan slechts enkele knotbomen, terwijl cultuurhistorisch gezien de aanplant of spontane vestiging van aaneengesloten begroeiing langs meanderende beken de normaalste zaak van de wereld is.

De gemeente lijkt het landschap beter te onderhouden dan Natuurmonumenten: langs de Eperweg staan direct langs de weg goed onderhouden heggen met overstaanders, terwijl aan de andere zijde van het fietspad de eigendomsgrens van Natuurmonumenten slechts is gemarkeerd met prikkeldraad.

De heg op de voorgrond vertoont veel gaten. Het prikkeldraad op de achtergrond zou een heg kunnen zijn. Rond de percelen tegen de helling aan de overkant van de Geul: verwaarloosde heggen. Heggen zijn uit het raster gehaald, of er zijn helemaal geen heggen en alleen maar raster.

Alle heggen langs de Eperweg zijn goed onderhouden. Voor de vogels helaas geen ideale broedplekken, grenzend aan wandelpad-fietspad en drukke weg. Het biodiversiteitloze prikkeldraad van Natuurmonumenten staat in schril contrast. Dat geldt ook voor de heg op de achtergrond, die verwaarloosd is en waar gaten in gevallen zijn.

6D. GEULDAL, TEN WESTEN VAN BROEK

Dit gebiedje is een verademing om te zien. Dit is een goed voorbeeld van een gebied dat cultuurhistorisch gezien goed wordt onderhouden. Enige twee minpunten zijn dat er hier en daar gaten in de heg zijn gevallen die niet zijn ingeboet en dat er nauwelijks overstaanders zijn uitgeselecteerd.

6E. GEULDAL, TEN WESTEN VAN BOMMERIG

*** PRIORITAIR ***

Dit gebied laat veel te wensen over. Op voormalige heglocatie is geen nieuwe heg aangeplant en nog aanwezige restanten van heggen zijn zwaar verwaarloosd.

De boom op de voorgrond lijkt aangeplant. Voor de rest is hier niets hersteld, niets toegevoegd. Hier wordt slechts een bijdrage geleverd aan de instandhouding van een beeld van een stervend landschap. Natuurmonumenten onthoudt ons hier een prachtig landschapspanorama, door niets te doen.

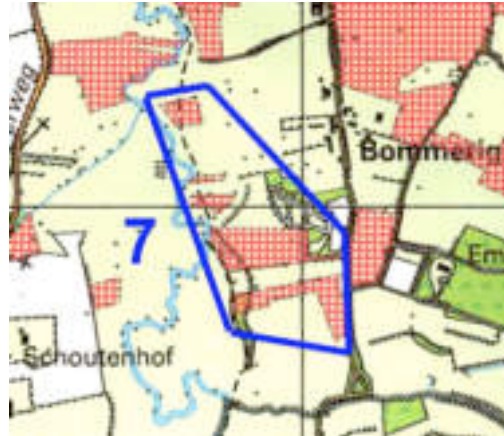

Het stervende landschap in het Geuldal. Dit panorama toont alleen maar restjes, waar ieder verband uit verdwenen is. Toch bezit Natuurmonumenten hier cruciale percelen, de meeste al vele jaren. Ze liggen strategisch tussen andere eigendommen, waardoor indien Natuurmonumenten haar grenzen aan derden en tussengrenzen met beplanting zou herstellen, zij alleen al kan zorgen voor een verademing in dit dal

7. Geuldal ten zuiden van Bommerig

***** PRIORITAIR *****

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Dit object van Natuurmonumenten is om meerdere redenen uniek te noemen. Haaks op de helling, van boven naar beneden naar de Geul, lopen de uitzonderlijk smalle perceeltjes, onderling gescheiden door heggen met daarin eeuwenoude knotbomen, op zeer regelmatige afstand. Bovendien ligt dit tegen de helling gelegen gebied zo in het zicht, dat het tot in de verre omtrek fungeert als blikvanger. Lange tijd waren deze smalle perceeltjes in het Geuldal een laatste herinnering aan de kleinschaligheid die in de wijde omtrek te vinden was. De schoonheid bestond niet alleen uit de percelering, maar ook uit de regelmatig aanwezige knotbomen. In de heggen en rijen knotbomen zijn inmiddels veel gaten gevallen die niet zijn hersteld. De heggen zijn over grote delen zelfs verdwenen. De eigendomsgrenzen ontberen de aanwezigheid van heggen. De aanwezige restanten van heggen zijn in dit gebied wel gesnoeid, al is het voor veel van de 150 jaar oude geknotte overstaanders reeds lang geleden dat ze werden geknot.

Op de achtergrond kwijnende hegstompjes bij de boeren, op de voorgrond prikkeldraad bij Natuurmonumenten.

Kwartslag gedraaid naar rechts ten opzichte van de vorige foto: meer prikkeldraad dan heg.

Aan de andere kant van het perceel: idem.

Volgens perceel is van een particulier. De heg op de grens tussen particulier en Natuurmonumenten: particulier heeft de heg onderhouden, Natuurmonumenten

Vanaf dit terrein is te zien dat het hele Geuldal enorm in waarde (voor cultuurhistorie, recreatie en biodiversiteit) stijgt, indien alleen al op de kavelgrenzen van de (strategisch gelegen) percelen die in eigendom zijn bij Natuurmonumenten worden hersteld met lijnbeplanting.

De bovenste foto geeft het huidige gehavende Geuldal aan. Op de foto eronder is te zien hoe de computer het landschap heeft hersteld.

- Eenmalige herstelkosten van het gebied *zichtbaar* op de foto kost nog geen € 9.000,-
 - Jaarlijkse onderhoudskosten slechts € 1.100,-
- Berekening: zie volgende pagina. Voor dit bedrag is de Landschapswacht in staat zonder winsttoogmerk de werkzaamheden uit te voeren. Let wel: de Landschapswacht beschikt niet zoals Natuurmonumenten, over een aanzienlijk eigen vermogen. Het vermogen van de Landschapswacht is 0 euro.

Berekening restauratie en onderhoud Geuldal

Type element: Meidoornhagen met overstaanders (deels als knotten)

Aanleg:

Totale lengte nieuwe hagen 1.500 meter

Bestaande hagen 250 meter

4 stuks plantsoen per meter, enkele rij

- 75% meidoorn
- 25% hazelaar, roos, vuilboom, appel, enz

10 overstaanders anders dan knotboom

50 knotbomen

Aanschaf plantsoen hagen	6.000 stuks à € 0,55	€	3.300,00
Aanschaf plantsoen overstaanders	60 stuks (spillen/veren) à € 10,00	€	600,00
Planten hagen (machinaal)	20 uur à € 145,00 per uur	€	2.900,00
Planten bomen (handmatig)	60 stuks à € 15,00 per stuk	€	900,00
	Subtotaal	€	7.700,00
	B.T.W. 6%	€	234,00
	B.T.W. 19%	€	722,00
Totaal		€	8.656,00

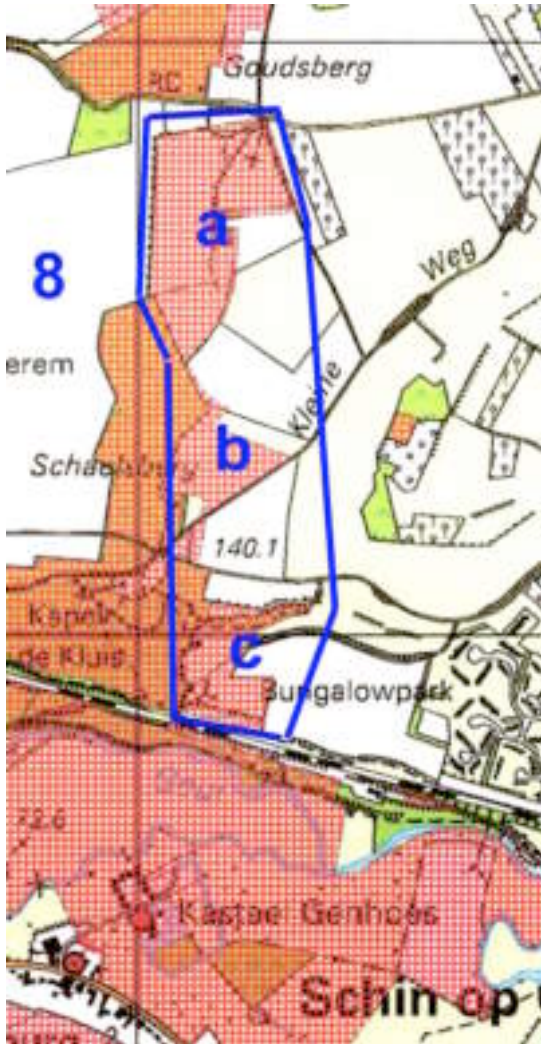
Beheer (per jaar):

Hagen; 1.750 meter; 1 maal per jaar klepelen

Overstaanders; 70 stuks (nieuwe en bestaande); 1 maal per 6 jaar knotten/snoeien

Klepelen hagen	8 uur à € 60,00 per uur (3 zijdig)	€	480,00
Knotten/snoeien bomen	jaarlijks 12 stuks à € 36,00	€	432,00
Verslepen snoeihout en verstoken van snoeihout	4 uur à € 55,00 per uur	€	220,00
	Subtotaal	€	900,00
	B.T.W. 19%	€	171,00
	B.T.W. 6%	€	0,00
Totaal		€	1.083,00

8. GOUDSBERG, TEN OOSTEN VAN VALKENBURG

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

8A. VOORMALIG HEGGENRIJK GEBIED.

Er staat nu alleen een (onderhouden) heg langs de eigendomsgrens bij het uitzichtpunt. Andere heggen zijn jarenlang niet onderhouden, waardoor ze de wei inwandelen. De landschapsstructuur verdwijnt hierdoor. De graft is goed uitgerasterd, maar sinds de aanplant niet onderhouden. De aanwezige poel is goed.

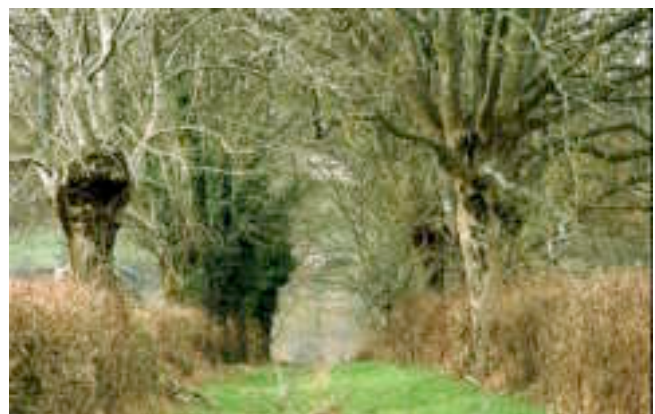
Het valt hier op dat de landschapselementen langs openbare weg worden onderhouden, terwijl verder van de weg af het onderhoud is gestaakt.

Goed onderhouden heggen op grens van eigendom. Hier en daar zelfs een overstaander. Op de achtergrond linkerfoto (groene gebied) stonden volgens de oude stafkaart veel heggen.

Schijn bedriegt. Zodra de grensheg niet meer vanaf de openbare weg te zien is, is de heg niet meer onderhouden en is verwilderd.

Links zoals het is, rechts zoals het zou kunnen zijn.
Vrij letterlijk hier: waar een wil is, is een weg.

Op de achtergrond is niet alleen de heg niet meer onderhouden; hij loopt ook de wei in (rechterfoto detail), waardoor de structuur verdwijnt.

In het terrein ligt een bosje dat jarenlang is gebruikt als vuilstort, Natuurmonumenten heeft dit niet gesaneerd.

Op een voormalige, haaks op de weg liggende veldweg staat een ruigtestrook langs een heg. De functie van deze ruigtestrook is volstrekt onduidelijk. In de strook ligt een hoop rotzooi (onder meer oude televisie en verfemmer).

Een aanwezige graft met aan boven- en onderzijde heg wordt verwaarloosd: heggen noch graft worden onderhouden. Het terrein ziet er rommelig uit (rommel, picknicktafel, parasol).

Vuilstort.

Het visieloos verwilderen van oude landweg nodigt anderen uit om afval te storten.

8B.

Het heeft hier landschappelijk niet geholpen dat Natuurmonumenten eigenaar is geworden. Er is geen sprake van toegevoegde waarde. Langs de openbare weg is geen heg aangeplant, evenmin langs de eigendomsgrens. De in dit gebied wel aanwezige heggen zijn jaren niet onderhouden. Eén van de heggen wandelt de wei in; de landschapsstructuur van dit gebied verdwijnt derhalve.

Een heg langs de weg, op het eigendom van Natuurmonumenten, ontbreekt. Het heeft hier landschappelijk niet geholpen dat Natuurmonumenten eigenaar werd.

8C.

De heg langs het wandelpad is slecht onderhouden. De in dit gebied aanwezige graften lagen vroeger tussen akkers. Deze akkers zijn later omgezet in weilanden. Om te voorkomen dat het vee uit het weiland de graft inliep, werden vroeger (gevlochten) heggen aangeplant. Hier zijn bij één graft beide heggen nog bewaard gebleven, wat een zeldzaam fenomeen is.

De heg langs het wandelpad is slecht onderhouden.

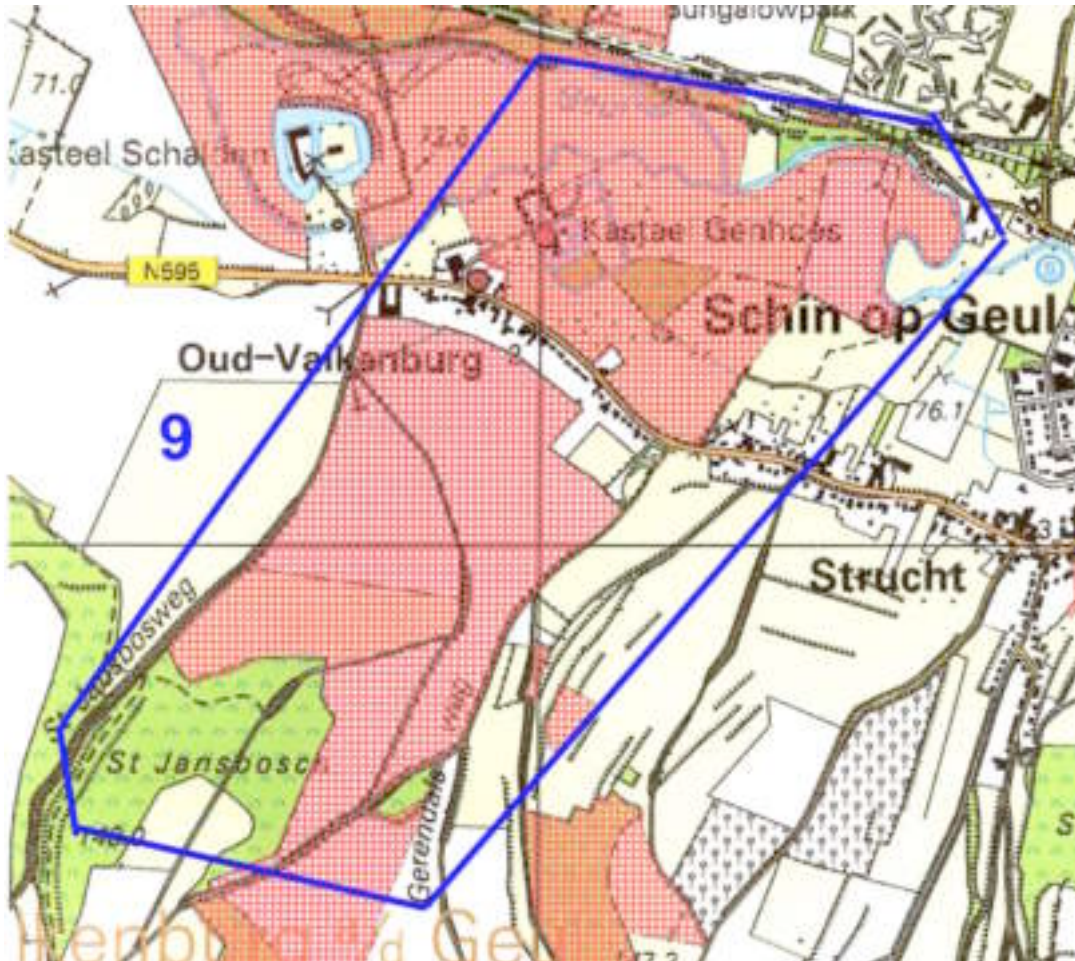
Onderaan wordt de heg onderhouden, bovenaan niet.

Op wat bramen en clematis na alleen maar prikkeldraad op de eigendomsgrens.

9. OUD VALKENBURG

***** PRIORITAIR *****

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

In dit gebied zijn aan weerszijden van de holle wegen zes meter brede bosstroken aangeplant. Deze aanplant door Natuurmonumenten is onbegrijpelijk, aangezien hierdoor de landschapsstructuur volkomen teniet wordt gedaan. Het argument dat de stroken bedoeld zijn om de inspoeling van mest te voorkomen, gaat hier niet op, want de akkers zijn tot aan de hellingbossen van Natuurmonumenten.

Zes meter brede zone boven aan holle weg beplant. Structuurvervagend.

Idem, andere holle weg.

Idem, andere holle weg.

Naast deze misplaatste bosstroken heeft Natuurmonumenten ook nieuwe hellingbosjes aangeplant. Tegenover dit goede initiatief staat echter dat langs de wegen en tussen wei en akker (nog?) geen heggen zijn aangeplant, er staat slechts biodiversiteitloos prikkeldraad.

Hellingbos aangeplant: prikkeldraad tussen wei en akker: blijft het prikkeldraad?

Nieuw prikkeldraad langs veldweg: blijft het prikkeldraad?

Verder zijn in dit gebied zes meter brede singels (drie plantrijen) aangeplant, zelfs langs een nog tot voor kort door de boer (vorige eigenaar) onderhouden heg. Cultuurhistorisch gezien misstaan deze singels volledig. Singels hebben geen enkele functie gehad en bestonden dus niet in het verleden. Als gevolg van deze aanplant is binnenkort alle uitzicht verdwenen. Zelfs het restant van een cultuurhistorisch waardevolle heg is opgesloten in een singel doordat aan weerszijde van deze heg twee plantrijen zijn ingeplant.

Door deze aanplant verdwijnt de cultuurhistorie en wordt de landschapsstructuur erg grof en ontstaat er een woud van prikkeldraad. Het onderhoud van de nog aanwezige heggen wordt zelfs gestopt. De aanplant van één of twee plantrijen zou volstaan en in lijn liggen met de cultuurhistorie!

Binnenkort is alle uitzicht hier verloren.

De heg is opgenomen in het bosplantsoen en zal verdwijnen.

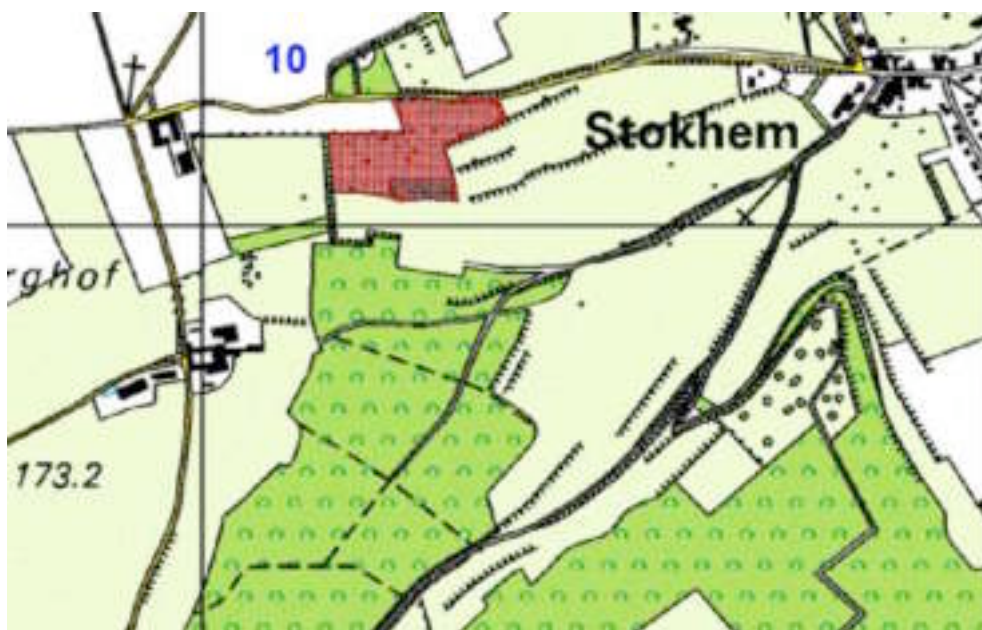

Andere heg aan de rand van een singel: ook einde oefening.

Het enige positieve bij deze 'inrichting' van het Geuldal/kop Gerendal is de aangeplante hoogstamboomgaard met heg tegen de bebouwing. Voor de rest is er sprake van een inrichting die in alle opzichten haaks staat op het behoud en inzichtelijk houden voor het publiek van de cultuurhistorische geschiedenis. Juist hier, waar een Middeleeuwse nederzetting, samen met een kasteel en overige bebouwing een uitzonderlijk gaaf ensemble zou kunnen vormen met het landschap.

Het uittrekken van het overgrote deel van het inmiddels één jaar oude bosplantsoen vormt hier een eerste daad van landschapsherstel. Cultuurhistorisch horen hier, getuige oude kaarten, al eeuwen graften, holle wegen, veekerende heggen en hoogstamboomgaarden thuis!

10. TEN WESTEN VAN STOKHEM

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschoond, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Dit gebied geeft wederom een willekeur aan beheer te zien. Cultuurhistorisch onderhoud wordt afgewisseld met verwaarlozing. In dit gebied staat enerzijds een goed onderhouden dwarsheg, maar anderzijds is tegelijkertijd een andere dwarsheg (tevens eigendomsgrens?) zwaar in verval. Deze verwaarloosde dwarsheg is slechts eenzijdig en veel te ruim uitgerasterd. De aanwezige graft is wel uitgerasterd, maar niet onderhouden. Tot slot wordt de oude hoogstamboomgaard niet onderhouden en vindt er geen vervanging van dode bomen plaats.

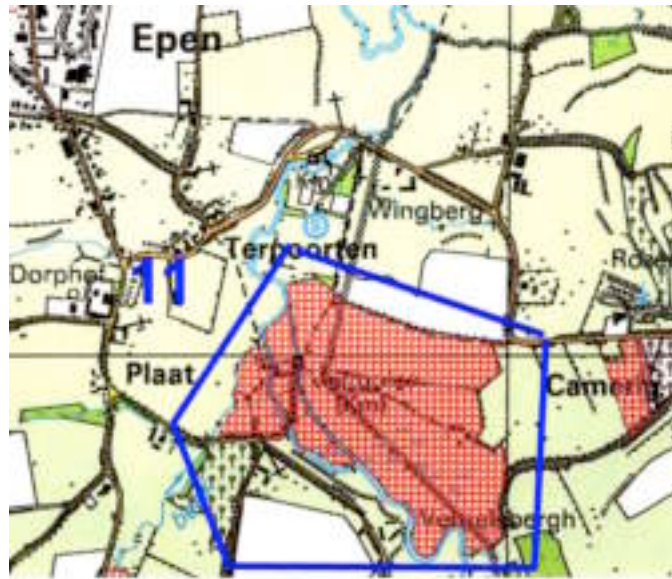

Een wel goed onderhouden dwarsheg.

Andere dwarsheg, half uit het raster en sterk in verval.

11. GEULDAL BIJ TERPOORTEN

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

In dit gebied is een wild uitgegroeide heg zichtbepalend in de wijde omgeving. Er is geen verschil meer te zien tussen de dure aangeplante overstaanders (met schoorpaal en vraatbeschermers die in de bomen zijn gegroeid omdat ze niet zijn verwijderd) en de struiken van de heg. Het raster is aan één zijde weggehaald waardoor deze heg (waarschijnlijk aangeplant in het kader van de actie 'Red het Geuldal') door koeien over de volle lengte wordt 'genomen'. Hierdoor is er geen interessante vegetatie van boszoom en heg meer aanwezig en kunnen grondbroeders en amfibieën geen plek meer vinden onder de heg. Kortom: zonde van de heg.

In hoog opgaande heggen zoals hier zijn maar weinig nesten te vinden. Hooguit van eksters, lijsterachtigen en houtduiven. Maar niet van de zeldzame struweelvogels die gestimuleerd dienen te worden met een lage dichte heg. Deze heg verjongt niet meer en gaat op termijn dood. De heg sluit vervolgens aan op een heg op de eigendomsscheiding die wél wordt onderhouden. Dit gebied inclusief omgeving was cultuurhistorisch zeer kleinschalig en waardevol (inclusief de Volmolen). Dit terrein zou alleen al daarom beter verdienen.

Het is onbegrijpelijk welke keuzes Natuurmonumenten maakt, zeker als in ogenschouw wordt genomen dat meer stroomopwaarts langs de Geul door Natuurmonumenten nieuwe heggen zijn aangeplant, evenals fruitbomen, een bostong en een singel. De vraag is of deze nieuw aangeplante elementen wel onderhouden gaan worden, in tegenstelling tot de vorig aangeplante elementen?

Met excuses voor de mist is hier toch goed te zien dat de heg die de in dit deel aanwezige dure laanbomen met schoorpaal en vraatbeschermers in hoogte begint te overtreffen.

Het raster is aan een kant weggehaald.

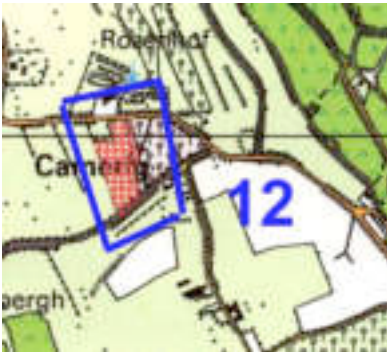

Hoogopgaande heg. De overstaanders zijn ooit geknot; nu vergeten? De koeien lopen over de volle lengte pal langs de heg.

Een in het verleden geknotte jonge overstaander met schoorders en een inmiddels vastgegroeide vraatbeschermers.

12. CAMERIG

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Rond deze wei met enkele populieren, eiken en nieuw aangeplante hoogstamfruitbomen staan verschillende soorten perceelsscheidingen.

Prikkeldraad markeert de locatie van een voormalige heg waarvan de resten nog aanwezig zijn en ook langs een deel van de eigendomsgrenzen staat prikkeldraad. Het is onbegrijpelijk waarom deze (voormalige) lijnelementen niet zijn hersteld. Langs andere perceelsscheidingen zijn de aanwezige heggen niet onderhouden. Alleen de heggen langs wegen en wandelpaden worden onderhouden. Een zeer oude en zeldzame heg van hazelaars die een graft markeert wordt volledig verwaarloosd. Inboeten of vlechten zijn de enige reddingsmogelijkheden voor dit oude element. In herstelde staat zou dit element de zeldzame kleinschalige structuur weer zichtbaar maken. In het agrarisch gebied verdwijnt deze kleinschalige structuur om begrijpelijke redenen, zoals gewijzigd grondgebruik en inzet van grotere landbouwmachines. In landschappen die zijn gekocht door Natuurmonumenten past voor het verdwijnen van deze kleinschaligheid geen begrip.

Op de eigendomsgrens staat voorts een meer dan een eeuw oude knotwilg die door gebrek aan beheer is uitgescheurd en deels in de wei ligt. Tot slot is de afrastering rond de aanwezige poel niet onderhouden en hangt er los bij.

Prikkeldraad markeert oude heg, waar nog resten van aanwezig zijn, op de eigendomsgrens. Waarom niet hersteld? De oude zeldzame hazelaarheg, die veel te ver is uitgegroeid, markeert een graft. In een herstelde situatie zou dit de zeldzame kleinschalige structuur zichtbaar maken

Uitscheurende knotwilgen bij gebrek aan onderhoud op grens eigendom.

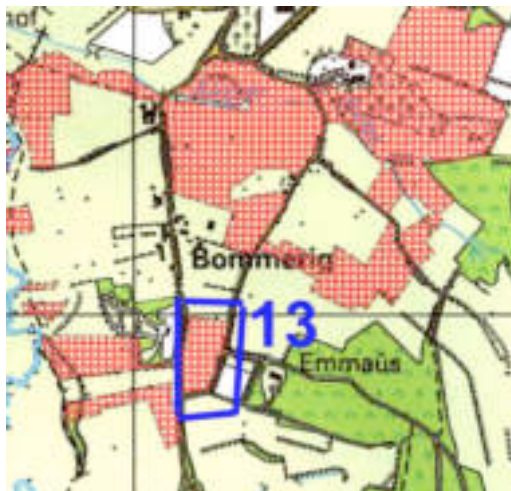

Doorgroeiende, niet onderhouden heg op eigendomsgrens.

Afrastering rond poel niet onderhouden.

13. EMMAÜS

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Op dit terrein staat een zeer oude heg. Indien onderworpen aan een leeftijdsschatting zoals beschreven in het wetenschappelijk boek Hedgerows (R. en N. Muir, 1987 – op dertig meter heg lengte telt iedere aanwezige houtige gewassoort voor één eeuw ouderdom), is deze heg ten minste zeshonderd jaar oud. De heg is echter slecht onderhouden binnen het eigendom van Natuurmonumenten. Daar waar de heg overgaat op particuliere grond, is de heg wél onderhouden.

Rond het perceel ontbreekt op veel plekken de heg. Ook langs de openbare weg ontbreekt de heg. De nog aanwezige resten worden slecht onderhouden. De takken die vrijgekomen zijn bij onderhoud, zijn in de wei naast de heg gedumpt, waardoor verwildering oprukt in de wei.

Rond dit perceel ontbreekt de heg op veel plekken; resten worden slecht onderhouden, en takken van eerder onderhoud zijn in de wei naast de heg gedumpt en zorgen voor verwildering.

Idem; hegresten, stervende boom op rand eigendom.

Idem.

Idem; prikkeldraad in voormalige overstaander.

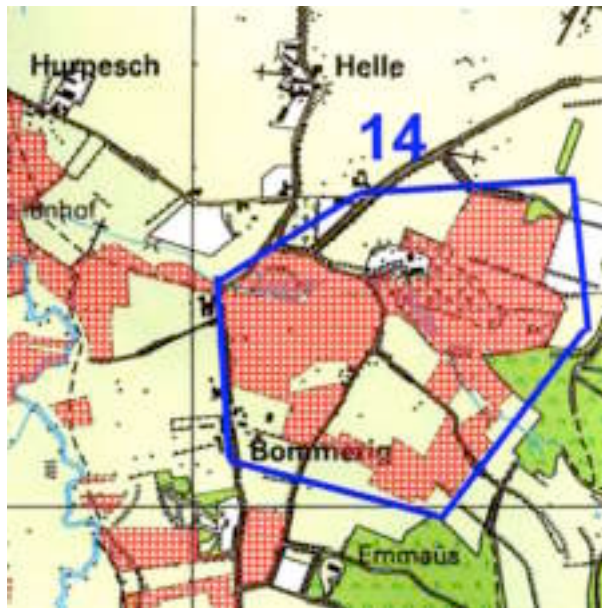
Idem; ook geen heg langs de openbare weg.

Oprukkende verwildering door dump van snoeimateriaal.

14. KLITSER BEEKDAL

***** PRIORITAIR *****

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

In dit gebied is er geen sprake van een consequente keuze voor de cultuurhistorie. Heggen ontbreken op veel plekken, terwijl niet onderhouden knotbomen de locaties van voormalige heggen verraden. Aanwezige heggen vertonen gaten (met name langs de weg) en zijn niet hersteld. Sommige heggen groeien wild uit. Cultuurhistorisch gezien werden heggen gebruikt als veekering. Daarin werden twee soorten struiken niet getolereerd: braam en vlier. In dit gebied worden heggen echter overwoekerd door bramen die zelfs het weiland ingroeien.

Geen heg tussen percelen.

Perceel verruigt, heg is verbraamde prikkeldraadafscheiding

Haperende heg.

De wispelturigheid blijkt er ook uit dat oude knotbomen niet worden onderhouden, terwijl er wel nieuwe knotbomen worden aangeplant die vervolgens ook weer niet worden onderhouden.

Twee oude aanwezige fruitbomen verwijzen naar voormalige hoogstamboomgaard. Er blijken geen fruitbomen aangeplant. Ook de laatste twee fruitbomen zullen uiteindelijk doodgaan waardoor het beeld van de boomgaard totaal zal verdwijnen.

Er is sprake van veel prikkeldraad en weinig heg tussen en langs de percelen. De nog aanwezige heggen tussen de percelen worden niet onderhouden, terwijl de restanten langs de weg wel worden onderhouden. De enige aangetroffen aaneengesloten heg tussen de percelen is al vele jaren niet onderhouden. Naast het feit dat haperende heggen laten zien dat de cultuurhistorische waarden in verval zijn, wordt de biodiversiteit benadeeld. Een haperende heg is voor dieren gelijk aan een haperende weg voor mensen.

De enige aaneengesloten heg is al jarenlang niet onderhouden.

Op de percelen is sprake van verruiging; witbol rukt op. Een vermoedelijk nieuw verworven perceel – dat botanisch zeer waardevol is – is recent met een breedbandig voertuig gemaaid. Het maaisel is echter gedumpt in het aangrenzende bronnenbos op de aanwezige evenzo waardevolle vegetatie.

Maaisel is gedumpt in bronnenbos over waardevolle vegetatie.

In het gebied is de aanwezige graft van rasters ontdaan, waardoor de begroeiing hapert. Daar waar de graft grenst aan het eigendom van derden, is nog wel afrastering aanwezig.

In dit gebied ten zuiden van de Klitser beek is een perceel in eigendom van Natuurmonumenten dat zich qua vegetatie niet onderscheidt van de omliggende percelen die niet in eigendom van Natuurmonumenten zijn. Er is voorts geen enkel landschapselement toegevoegd. Wel staat er volop biodiversiteitloos prikkeldraad. Het microreliëf verradt de cultuurhistorische waarde die dit gebied ooit had. Natuurmonumenten heeft niets met deze cultuurhistorische relictten gedaan.

Aankoop nieuwe stukken: toegevoegde waarde? Met de cultuurhistorie is niets gedaan. Op de foto rechtsonder verradt het microreliëf de vroegere landschappelijke gevarieerdheid.

Op de hieronder afgebeelde foto is de willekeur qua beheer en keuze voor of tegen de cultuurhistorie duidelijk te zien. In het midden van de foto is te zien dat er hoogstamfruitbomen zijn aangeplant. Op de

achtergrond is te zien dat het raster rond de graft is weggehaald, zodat deze aan verval onderhevig is. En iets verder heuvel op staat vervolgens weer een goed onderhouden heg.

Welles-nietes cultuurhistorisch beheer

Haperende heg.

Graft is uit de afrastering gehaald. De struikbegroeiing hapert.

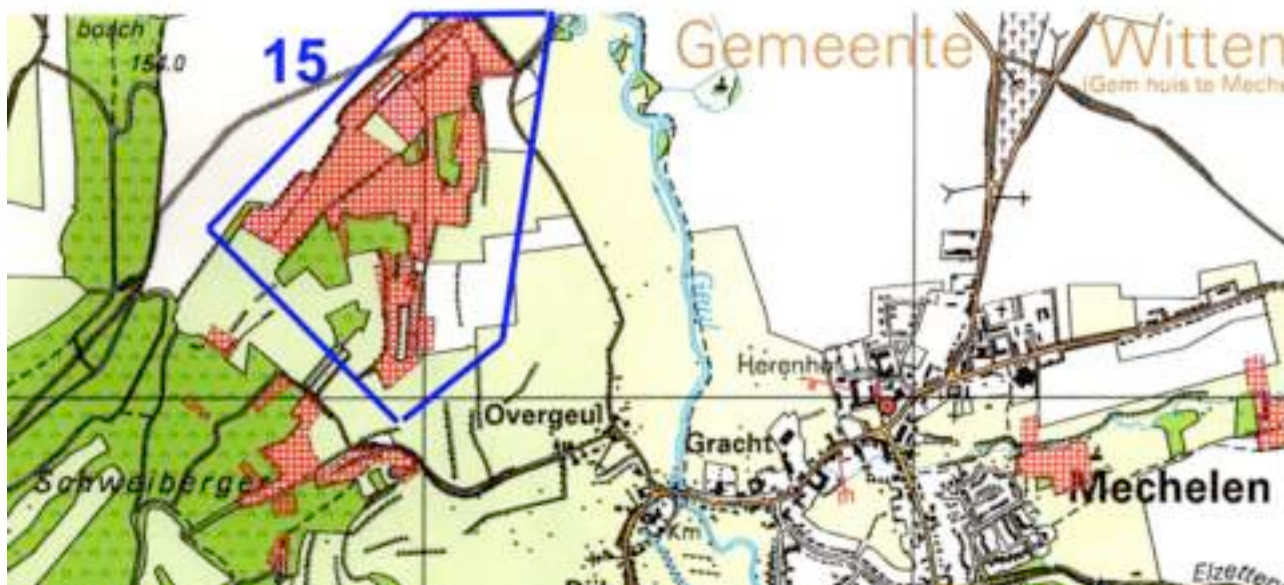

Fantasieloos prikkeldraad scheidt de percelen van Natuurmonumenten.

15. OVERGEUL

*** PRIORITAIR ***

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

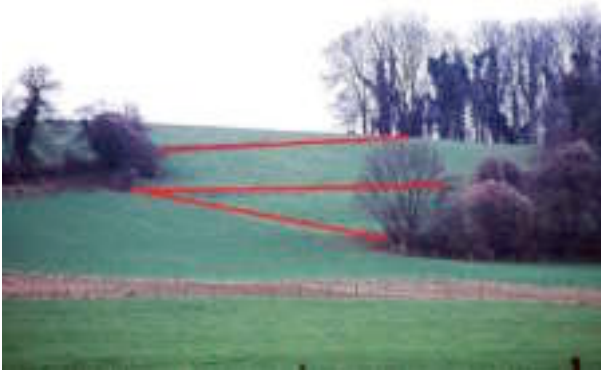
Het voorlichtingsbord van Natuurmonumenten aan de rand van het gebied maakt gewag van een 'rommelig landschap', kennelijk om begrip te vragen van een wirwar van landschapselementen waarvan veel flora en fauna profiteert. Het landschap is inderdaad rommelig, maar dat komt door nivellering van de cultuurhistorie, verwaarlozing van landschapselementen en het ontbreken ervan. Dit zal zeker negatieve gevolgen hebben voor de hier thuishorende flora en fauna.

Voorlichtingsbord aan de rand van het gebied.

Ruimtes tussen graften groeien dicht, heggen ontbreken.

Aansluiting graft op bos ontbreekt, aansluiten van de uiteindes van de twee graften via een dwarsheg ontbreekt eveneens, en een derde tussenschot uit het perceel is weg.

Heg eindigt in het niets, twee graft-uiteinden hetzelfde probleem.

Kennelijk nieuw verworven percelen worden evenals reeds lang verworven percelen niet landschappelijk aangekleed. Rond graften worden zelfs rasters weggehaald en integraal begraasd. In het gebied zijn twee poelen aanwezig, waarbij rond één poel de veekering kapot is.

Dit gebied is inmiddels een grootschalig kaal landschap. Er is niets aangeplant in dit hele dal. Het enige dat Natuurmonumenten heeft gedaan is het weghalen van rasters. Er zijn geen aanknopingspunten meer voor cultuurhistorie, flora en fauna. Natuurmonumenten lijkt percelen aan te kopen, alleen maar om de kale vlakte te vergroten.

In tegenstelling tot wat het voorlichtingsbord vermeldt, worden de graften niet onderhouden, en op sommige plekken zelfs uit de rasters gehaald. Op diverse plekken is reeds sprake van erosie.

De erosie in de graften is begonnen.

Heggen vormen geen netwerk en liggen geïsoleerd in het landschap, terwijl op het grondgebied van Natuurmonumenten de heggen aaneengesmeed kunnen worden tot een netwerk. De percelen tussen de graften groeien dicht wegens gebrek aan onderhoud. Ook liggen graften geïsoleerd van elkaar en van het bos, terwijl Natuurmonumenten op haar eigendom de graften zou kunnen verbinden.

Restjes heg, geen sprake van herstel.

Kale vlakte ontstaat.

Karrenspoor verdwijnt.

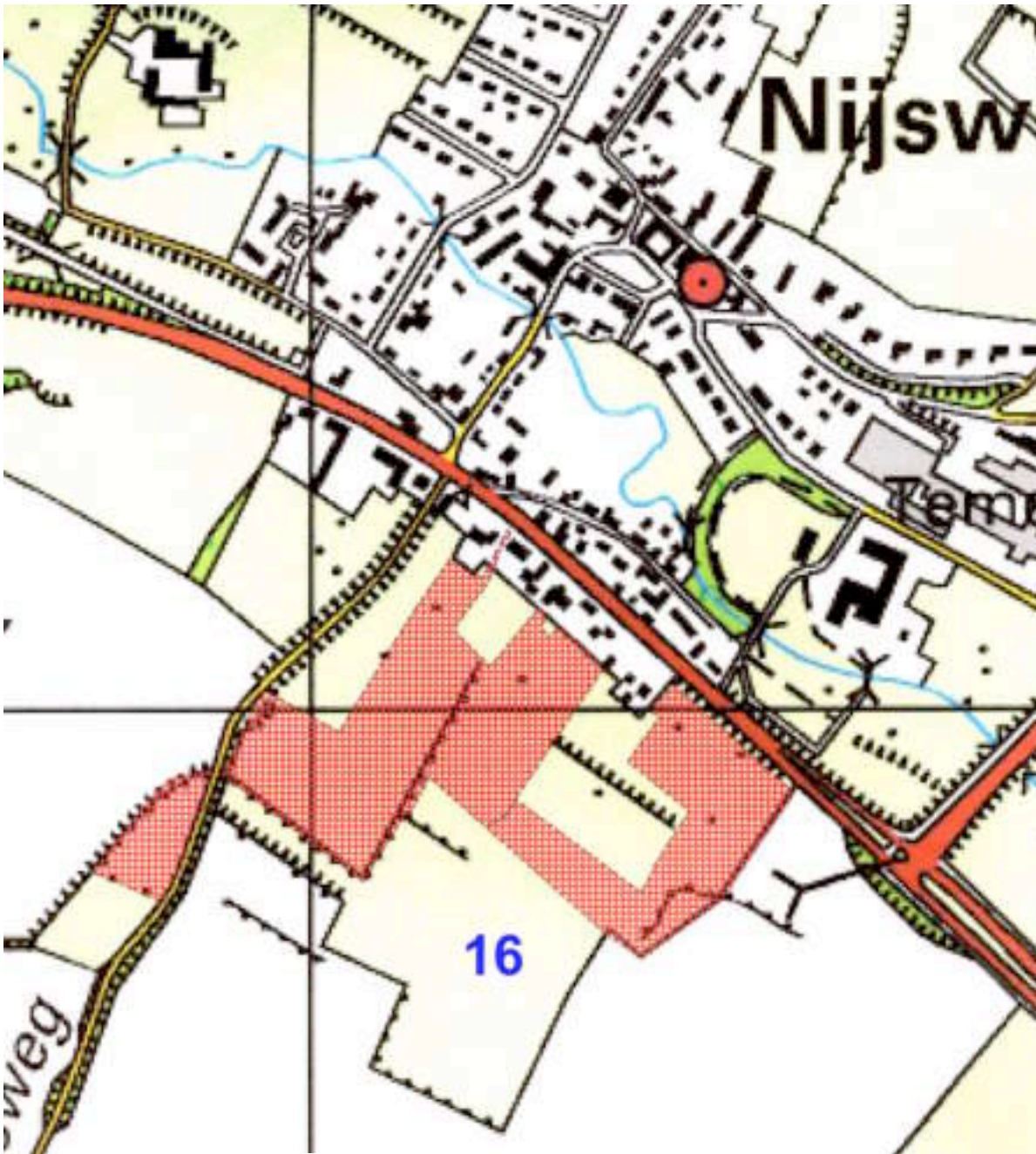

Heggen uit het raster, niet onderhouden, de heg op de achtergrond ontbreekt.

Raster rond de poel kapot.

16. NIJSWILLER

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Dit gebied is een ideale locatie om de roemruchte kleinschaligheid van Limburg vast te houden. Dit relict van het kleinschalig landschap was tot voor kort ook nog prachtig. Door Natuurmonumenten wordt echter geen duidelijke keuze gemaakt. Sommige heggen worden wel onderhouden, andere niet. Stukken heg ontbreken totaal en andere heggen wandelen de wei in. De structuur wordt in dit gebied deels vastgehouden en deels niet. Soms wordt de structuur bewust (?) losgelaten. Het gebied is echter veel te klein om er allerlei beheersvisies op los te laten.

Gesnoeide heggen, niet-gesnoeide hegge en vervallen heggen.

Haperende heg.

Vervallen heg.

DEEL 2

Landschapswacht Steekproef Natuurmonumenten

Overijssel, Drenthe en Gelderland 2004

Als eerste steekproefgebied diende Zuid-Limburg. En omdat Natuurmonumenten net als Staatsbosbeheer een landelijk werkende organisatie is, bestond de wens bij de Landschapswacht een met de inspectierapportage van Staatsbosbeheer-gebieden een vergelijkbare inspectie qua aantal gebieden uit te voeren. Voor de tweede provincie is daarom gedacht aan Drenthe, omdat die provincie ook bij Staatsbosbeheer was gekozen. Maar omdat Natuurmonumenten daar onvoldoende kavelpatroongebieden in eigendom heeft voor een behoorlijke steekproef, zijn er enkele gebieden in Gelderland en Overijssel aan toegevoegd. Deze inspectie heeft plaatsgevonden in het winterseizoen 2003-2004.

De gebieden in Gelderland en Overijssel betreffen landgoederen, esakkers, omwalde hooilandjes en/of beekdalen die oorspronkelijke cultuurhistorische waarden bezaten.

Met name de essen met hun eswallen omwalde hooilanden zijn in een gave setting nauwelijks meer voorhanden. In de Middeleeuwen bestond dit landschapstype nog slechts hier en daar langs beekdalen en in kleinere clusters verspreid temidden van de woeste gronden. Vanaf de 17^e eeuw breidden de omwalde hooilandjes ('de Maten') zich overal uit, oostelijk van de IJssel tot in Duitsland, en werden beeldbepalend voor het landschap.

Bitter weinig is gespaard gebleven, hetgeen des te meer reden is om te redden wat er te redden valt, en te restaureren wat kapot is, en te beheren wat achterstallig is. Zo kunnen enkele gave voorbeelden in z'n geheel met de bebouwde omgeving tezamen het eeuwenoude cultuurhistorische verhaal doorgeven, zonder storende dissonanten. Dit geldt zeker voor landgoed Eerde en landgoed Hackfort.

De Landschapswacht heeft helaas nergens een gaaf aaneengesloten landschap aangetroffen. Wel werd geconstateerd dat het beheer soms haaks staat op het inzichtelijk maken en behouden van het eeuwenoude cultuurhistorische verhaal.

De kritiek ten aanzien van de door de Landschapswacht onderzochte terreinen in Drenthe is met name gericht op het verdwijnen van landschappelijke patronen, bestaande uit houtwallen en - vaak door de eeuwen heen al dan niet spontaan opgeslagen - elzenhagen op slootkanten. Ten aanzien van de houtwallen is ook kritisch gekeken naar het cultuurhistorisch beheer. Cultuurhistorisch bestaat dit beheer uit hakhout, met op regelmatige afstand gespaarde 'overstaanders', ten behoeve van bouwhout. Op de lange termijn werden wallen opnieuw opgehoogd, vaak met behulp van plaggen. Ten aanzien van de al dan niet spontaan opgeslagen elzenhagen bestaat het cultuurhistorisch beheer uit het periodiek afzetten ten behoeve van geriefhout.

Omdat de door deze landschapselementen omsloten kavels in heel Nederland, en in het bijzonder in Drenthe, ongekend klein en/of smal waren, is alleen al vanuit dat oogpunt verwildering en doorgroeien

van de elementen geen optie. De inliggende percelen raken dan immers overschaduwd, het landschapspatroon vervaagt en de structuurrijkdom van de elementen nivelleert.

Bomen die eenmaal zijn geknot of als hakhout zijn afgezet, lopen bij achterstallig onderhoud bovendien groot gevaar in te scheuren of bij storm om te gaan. Met grote schadelijke gevolgen voor de slootoever (in het geval van elzenhagen) of het wallichaam (in het geval van houtwallen) van dien. Ook om deze reden is verwildering of doorgroeien van de elementen geen optie.

Ten aanzien van deze landschapselementen is voorts vereist dat greppels en sloten goed worden onderhouden (waarbij schade aan bomen struiken wordt voorkomen). Voor houtwallen geldt bovendien dat het op termijn ophogen van (delen van) het wallichaam met materiaal uit de walgreppel of van het aangrenzende perceel ook deel uitmaakt van het cultuurhistorisch beheer. Indien dit beheer ontbreekt, verdwijnen de houtwallen onherroepelijk in de loop der tijd, en neemt de biodiversiteit aan mossen, korstmossen, varens, sluipwespen en bosplanten snel af. De steilste wallen bezitten de hoogste biodiversiteit, die vaak het gevolg is van uitloging van deze wallichamen.

Elzenhagen hadden in het verleden geen veekerende functie, maar de sloot waarlangs zij stonden wel. Dit was de reden waarom elzenhagen niet integraal werden begraasd. Indien de sloten worden gedempt of dichtgroeien, worden de elzenhagen aan alle kanten begraasd. Begrazing met bijvoorbeeld paarden, leidt in dat geval tot een dodelijke afloop voor de bestaande elzen en vindt verjonging niet meer plaats. De elzenhaag verdwijnt daardoor op den duur volledig. Bij koeienbegrazing gaat het proces van verjonging op de helling en kunnen niet meer onderhouden slootpatronen worden dichtgetrapt.

Integraal begrazen van houtwalpatronen is vanzelfsprekend helemaal uit den boze: wallichamen worden in dat geval vertrapt en ‘verspreid’, mos en kruidenvegetatie wordt verwijderd, klim- en slingerplanten worden uit bomen gerukt, struik- en boomwortels komen bloot te liggen en niet zelden wordt de bast beschadigd. Tevens zal het vee relatief vaak onder de bomen schuilen, waardoor wallichamen een overdosis mest en urine te verduren krijgen (eutrofiëring).

Geen van de hierboven beschreven cultuurhistorische beheersvormen, behalve enkele onverklaarbare uitzonderingen, zijn in de steekproefgebieden in Drenthe waargenomen. Wel zijn sommige (maar lang niet alle) elementen uitgerasterd om vraatschade te voorkomen.

Daarentegen vinden veel van de hierboven genoemde desastreuze ontwikkelingen juist wel plaats in veel gebieden. Om meerdere redenen is dit erg. Landschappen van enige omvang met houtwallen en/of elzenhagen komen behoudens het Gronings-Friese woudengebied vrijwel nergens in Nederland meer voor. In Noord-Brabant gaat het nog om minder dan 100 hectare weides met daaromheen elzenhagen (van de eertijds vele tienduizenden hectares die deze provincie rijk was). Voor Overijssel geldt dat nergens meer een gaaf gebied met elzenhagen is aan te wijzen, zelfs niet bij Staphorst. Alleen in Gelderland is in het gebied 't Goor nog 200 hectare elzenhagenlandschap gespaard gebleven. Dit terrein ligt echter in een recente veenontginning en niet in een eeuwenoud beekdal, zoals in Drenthe het geval is met elzenhagen. Voor Drenthe geldt dat volgens oude stafkaarten tot begin 1900 tienduizenden kilometers elzenhagen aanwezig waren. Thans zijn er in Drenthe alleen nog in een redelijk gave setting in het Elper stroomdal relatief veel elzenhagen aanwezig.

In gesprekken met vertegenwoordigers van terreinbeherende organisaties over het werk van de Landschapswacht komt veelvuldig naar voren dat de Landschapswacht er beter aan zou doen meer aandacht te besteden aan de teloorgang van het cultuurlandschap dat in bezit is van boeren. Daar valt tegen in te brengen dat van overheidswege vele decennia werd gestimuleerd (en door haarzelf zelfs actief uitgevoerd) om alle landschapselementen die de moderne landbouw in de weg stonden te verwijderen. Boeren kunnen derhalve vanzelfsprekend niet langer worden aangesproken op landschapsbehoud, -

beheer en -herstel. Hun bedrijfsvoering is tegenwoordig gericht op zoveel mogelijk productie, zelfs daar waar dat eigenlijk niet kan. Terreinbeherende instanties daarentegen hebben veel van de hier beschreven landschappen in bezit gekregen als zijnde de laatste overblijfselen van een landschapstype dat voor het overige in ruilverkavelingen werd weggevaagd. Daarnaast zijn het gebieden die in een later stadium als naijleffect van nivellering van het landschap alsnog zijn aangekocht met het doel iets van de cultuurhistorie te herstellen en te behouden. Beheerders van die terreinen kunnen dus als geen ander worden aangesproken op het beheer van deze laatste restjes erfgoed. Al was het maar omdat het één van hun doelstellingen is.

Ervan uitgaande dat het agrarische cultuurlandschap nadrukkelijk behoort tot het nationaal erfgoed, dienen de afwegingen die raken aan continuering of verval en verdwijning niet lichtvaardig te worden genomen. Dergelijke beslissingen kunnen pas worden genomen nadat advies is ingewonnen bij deskundigen die kennis dragen over uniciteit, zeldzaamheid, intactheid, onvervangbaarheid en herstelbaarheid, en daarbij een landelijk overzicht hebben. Zulke keuzes dienen bovendien pas genomen te worden na overleg met en een taakverdeling tussen Staatsbosbeheer en De Landschappen, zodat het cultuurhistorisch verhaal dat in verschillende handen ligt, niet verloren gaat maar juist wordt versterkt.

In het winterseizoen 2003-2004 heeft de Landschapswacht middels een steekproef 11 agrarische cultuurlandschappen in Drenthe, Overijssel en Gelderland bezocht die in bezit zijn van Natuurmonumenten. De rapportage is in concept voorgelegd aan de desbetreffende terreinbeheerders van Natuurmonumenten, ter controle op feitelijke onjuistheden. De opmerkingen van de beheerders zijn in de voorliggende definitieve versie verwerkt.

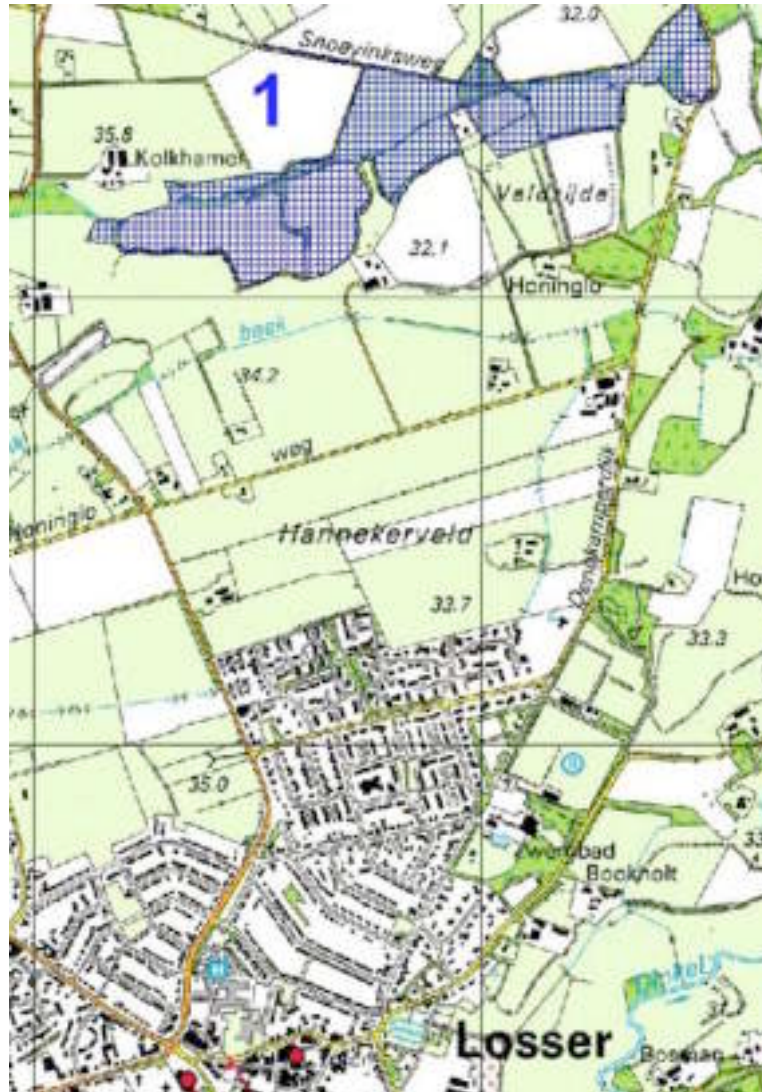
Gezien de bevindingen, waaruit blijkt dat

- het cultuurhistorisch beheer bijna geheel ontbreekt,
- elementen zelfs worden beschadigd of vernield door vee,
- veel beheersmaatregelen en beplantingen plaatsvinden die haaks op elkaar lijken te staan of nivellerend uitwerken op de zichtbaarheid en de beleving van de cultuurhistorische waarde,
- het slechts om een steekproef gaat,

heeft de Landschapswacht grote zorg over andere cultuurhistorisch waardevolle agrarische gebieden in deze regio en daarbuiten.

Tot slot zijn sommige gebieden als prioritair gekenmerkt. Hiermee wordt aangegeven dat ieder uitstel om in het gebied de cultuurhistorische waarde te beschermen of te herstellen, tot steeds hogere kosten en steeds grotere schade zal leiden. Terwijl op voorhand duidelijk is dat het behoud van de cultuurhistorie hier de evidente doelstelling zou moeten zijn. Zo evident zelfs dat indien in deze gebieden daar niet voor wordt gekozen, men zich in rede kan afvragen, waar dan wel?

1. SNOEIJINKSBEEK

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Typerend voor het beleid van Natuurmonumenten zijn halve of verkeerd gemaakt keuzes op het vlak van de cultuurhistorie. Zo ook in dit gebied. De toegangsweg naar het gebied van Natuurmonumenten wordt gemarkeerd door een naar oud voorbeeld vervaardigd typisch Saksisch weidehek. Langs de toegangsweg is in de ruilverkaveling ooit een singel aangeplant; vanuit cultuurhistorisch oogpunt bestaat het fenomeen singel niet.

Voorts is ergens grond vrijgekomen (of afgeplagd?), waarmee Natuurmonumenten een houtwal langs de andere zijde van de toegangsweg heeft opgeworpen. De ruimte tussen de toegangsweg en de houtwal is echter zodanig ruim dat deze strook door zaailingen van houtige gewassen uit de singel en in de toekomst ook uit de houtwal zal verruigen en verbossen. Op deze wijze ontstaat een cultuurhistorisch vreemd

object dat zal bestaan uit een singel, een pad, een spontaan ontstane bosstrook en een houtwal. Eufemistisch uitgedrukt zal dit een fremdkörper zijn in cultuurhistorisch opzicht. Natuurmonumenten is weliswaar geen eigenaar van de weg en de singel, maar wel van de houtwal met ruigtestrook.

houtwal – strook – pad – singel

Hier is goed te zien hoe ruim de strook is tussen houtwal en singel

Hier is goed te zien hoe de strook volgroeit met struiken.

Eenmaal in het gebied blijkt dat rasters zijn aangebracht, zodanig ruim dat sloot-wal-combinaties vervagen: een keuze tegen de cultuurhistorie.

Iets verderop ligt op de eigendomsgrens een houtwal waarbij de verruiging, die vanuit de wal de wei is ingelopen, rücksichtslos verwijderd is door een boer die het aangrenzende perceel in pacht heeft gekregen, vooruitlopend op een kavelruil. Het is de vraag of het wijs is dat in een aaneengesloten gebied dergelijke waardevolle percelen met beplanting worden overgedragen aan c.q. geruild worden met een boer, laat staan dat ook de wal in de ruil meegaat. Het is sowieso verbazingwekkend dat de boer de bomen opkroont zolang het element en het aangrenzende perceel *in eigendom* is van Natuurmonumenten.

Raster ver teruggeplaatst. De structuur wal-greppel vervaagt.

Verruiging vanuit de wal is hier door een boer (die het perceel in pacht heeft) verwijderd, overhangende takken zijn afgezaagd.

Braam steekt al vanuit de wal de sloot over; het proces van vervaging is begonnen.

Begroeiing van wal op grens eigendom
Natuurmonumenten is onderhouden, wallichaam is niet hersteld.

Haaks op deze wal ligt een andere wal op de eigendomsgrens die te laat (veel stobben hebben het niet gehaald) een onderhoudsbeurt heeft gehad. Er is zelfs hier en daar ingeboet en zijn overstaanders geselecteerd. De afrastering staat waar die hoort: aan de voet van de wal. Dit was echter het ideale moment geweest om de wal te herstellen (toplaag opzij schuiven en de schone arme onderlaag op de wal

aanbrengen) zodat het reliëf ook op termijn zichtbaar blijft. Dit herstel heeft echter niet plaatsgevonden.

Vervolgens loopt de wal dood op een in handen van Natuurmonumenten zijnde relict waar op eigen grondgebied niets is gerealiseerd; een pijnlijke missing link. De vraag die hier rijst is hoe lang het gebied al in eigendom is van Natuurmonumenten en waarom er al die tijd geen inrichtings- en herstelmaatregelen zijn uitgevoerd.

Missing link

Haaks op het vorige beschreven element bevindt zich een andere houtwal. Hier is het raster bewust meters van de wal af teruggeplaatst, waardoor verruiging ontstaat en de landschapsstructuur vervaagt.

Raster is hier meters teruggeplaatst.

Schakels ontbreken.

Houtwal sluit niet aan; er is wel een strook voor gereserveerd en uitgerasterd.

Recent ruim van de wal/steilrand weggeplaatst prikkeldraad.

Negatieve gevolgen blijven bij het hier aangetroffen beheer niet uit voor de interessante begroeiing. Struiken van kardinaalsmuts zullen worden overwoekerd, terwijl het hier genetisch bronmateriaal betreft.

Het opnieuw wallen (periodiek ophogen van de wal) zonder de vegetatie te vernielen is tevens onmogelijk geworden. En periodiek hakhoutbeheer op de wal wordt ook bemoeilijkt, door de ruigtestrook die zich vormt. Tevens wordt het door de verwildering lastig de sloten schoon te houden. Het excuus dat dit beheer – in tegenstelling tot het haaks hierop staande beheer aan de andere zijde van het perceel – zou moeten leiden tot ontwikkeling van een mantelvegetatie, snijdt geen hout. De houtwal zelf is namelijk de mantel, mits onderworpen aan regulier cultuurhistorisch onderhoud. Het van oorsprong bestaande houtwallenpatroon wordt door het nu gevoerde beheer vervangen door een bostongenpatroon.

Tot slot sluit deze houtwal niet aan op de vorige wel onderhouden houtwal. Tussen deze twee houtwallen in lijkt wel al jarenlang een strook te zijn gereserveerd voor een verbindende houtwal; de strook is zelfs afgerasterd.

Ook elders aan de rand van het gebied ontbreken schakels die Natuurmonumenten op eigen grond kan realiseren. Het ontbreken van deze schakels leidt tot ‘zwevende’ uiteinden van landschapselementen, waardoor het cultuurhistorisch beeld en de biodiversiteit, die gebaat is bij netwerken, geen recht wordt gedaan.

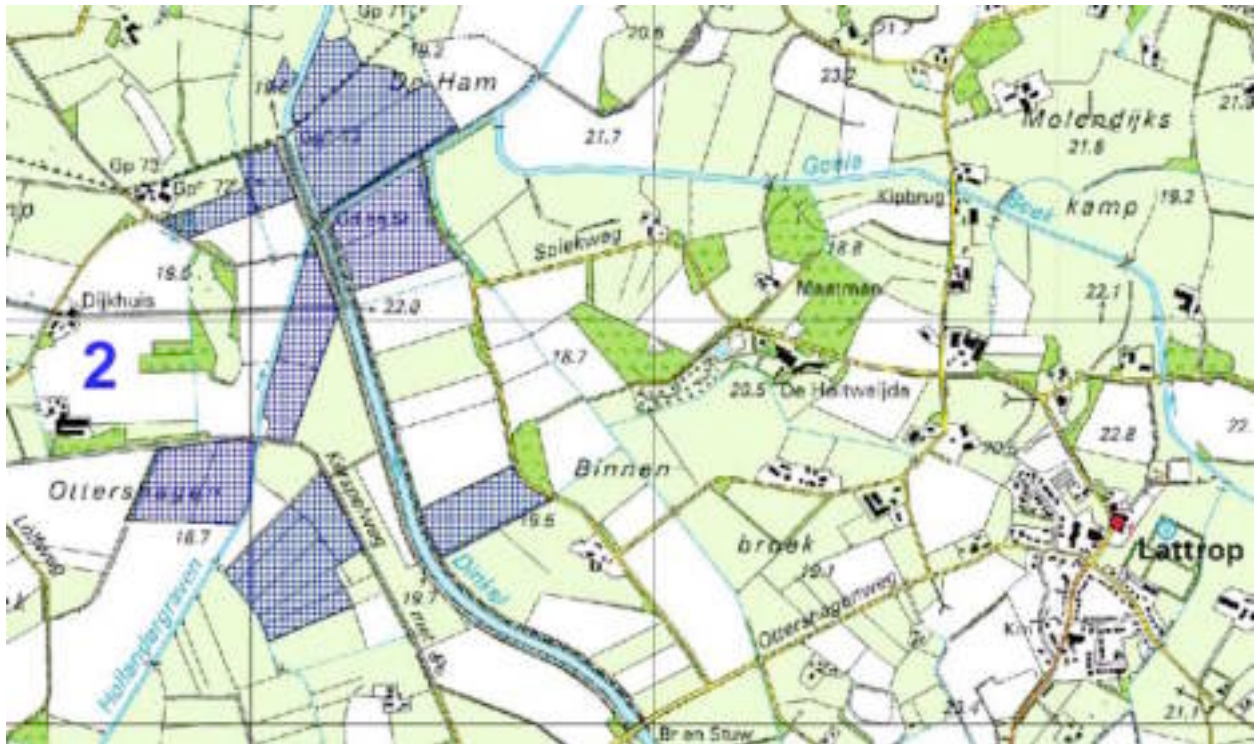
Het plaatsen van prikkeldraad op veel te ruime afstand van de wal blijkt ook elders in het gebied recent te zijn gebeurd. Deze activiteit, die indruist tegen de cultuurhistorie, is echter weer langer geleden dan het juiste onderhoud aan een andere houtwal/steilrand in hetzelfde gebied. Op die wal/steilrand heeft houtkap plaatsgevonden, evenals een bosmaaioperatie. De houtwal/steilrand is daarmee tot zijn oorspronkelijke proporties teruggebracht, geheel in lijn met het cultuurhistorisch beeld.

Het reservaat oogt over het geheel genomen rommelig, en vertelt een warrig verhaal. Natuurmonumenten heeft meegedeeld dat deze gebieden reeds vijf jaar in bezit zijn. Er is geen enkele reden om niet meteen het eerstvolgende plantseizoen na verwerving te beginnen met

herstelwerkzaamheden, zeker tegen de achtergrond van wat aan landschapselementen elders verloren gaat.

Natuurmonumenten heeft nu te kennen gegeven dat binnen een jaar op de eigendomsgrenzen houtwallen zullen worden aangebracht en ontbrekende schakels zullen worden aangebracht. Tot op heden is dit echter niet gebeurd, terwijl gedurende de afgelopen vijf jaar de biodiversiteit en cultuurhistorie gediend had kunnen worden, zeker op en langs de percelen die gegarandeerd in eigendom blijven. Nu zijn het vijf verloren jaren geweest.

2. HET GEBIED TUSSEN DASSELAAR EN OTTERSCHAGEN

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Westelijke Dinkeldal

Aan de westzijde van de gekanaliseerde Dinkel heeft Natuurmonumenten meerdere percelen in eigendom. Uiteenlopend van één tot vijf jaar. Het is ons niet bekend hoe lang al. Dat er spreiding is in verwerving is logisch, maar niet dat van enige inrichtingsmaatregelen in geen enkel perceel sprake is en dat deze gekochte percelen zich vaak letterlijk niet onderscheiden van niet gekochte percelen. Er zijn geen landschappelijke verbeteringen te zien en er zijn geen plagwerkzaamheden geweest; een aanzienlijk deel van de percelen bestaat zelfs uit maïs. Weliswaar blijkt uit correspondentie van Natuurmonumenten dat enkele overige percelen waarde schijnen te hebben voor weidevogels zoals grutto's en kieviten, maar dit was tijdens het bezoek van de Landschapswacht in de wintermaanden niet te zien.

Op historische kaarten van 1830-1855 en 1901 staan echter veel elzenhagen en struwelen ingetekend langs slootkanten. Deze zijn vermoedelijk destijds spontaan tot ontwikkeling gekomen. Er is nu sprake van een kale vlakte met prikkeldraad. Wat is de meerwaarde van deze aankoop?!? Voor het publiek is de huidige stand van zaken (kaal, leeg en verlaten) onbegrijpelijk. Natuurmonumenten zou er goed aan doen een informatiebord te plaatsen met de waarde en bedoeling van dit gebied.

Kale vlakte met prikkeldraad. Meerwaarde van aankoop?

Kale maïspancelen nota bene.

Om met inrichtingsmaatregelen te wachten totdat het gehele gebied is aangekocht is een zwaktebod. Een landschappelijk patroon kan ontwikkeld worden langs de reeds in bezit zijnde percelen, met een knipooog naar het verleden. Dit zou ook werkelijk geen luxe zijn, tegen de achtergrond dat elders in Twente landschapselementen nog altijd verdwijnen door autonome ontwikkelingen in de agrarische sector. Veel dieren en planten worden gedwongen te evacueren. Ze zouden toch op de ‘braakliggende’ hectares van Natuurmonumenten een veilig onderdak moeten kunnen vinden.

Oostelijke Dinkeldal

In het oostelijke Dinkeldal is – in tegenstelling tot het westelijk deel – sprake van enige (zij het in een zeer grofmazig patroon) aangebrachte beplanting. Ook is er sprake van stroken die gereserveerd lijken te zijn voor beplanting, al liggen die soms reeds jarenlang braak waardoor er sprake is van ontwikkeling van ruigtestroken van bramen.

Nabij De Ham zijn nog enkele percelen gekocht. Het is niet duidelijk hoe lang dit geleden is (het weidehek lijkt er al enige jaren te staan), maar er is vooralsnog geen sprake van een toegevoegde waarde, er is sprake van een kale mistroostige vlakte.

Hier wel beplantingsstroken, zeer ruim uitgerasterd.

Wat is de bedoeling van de gereserveerde ruimte?

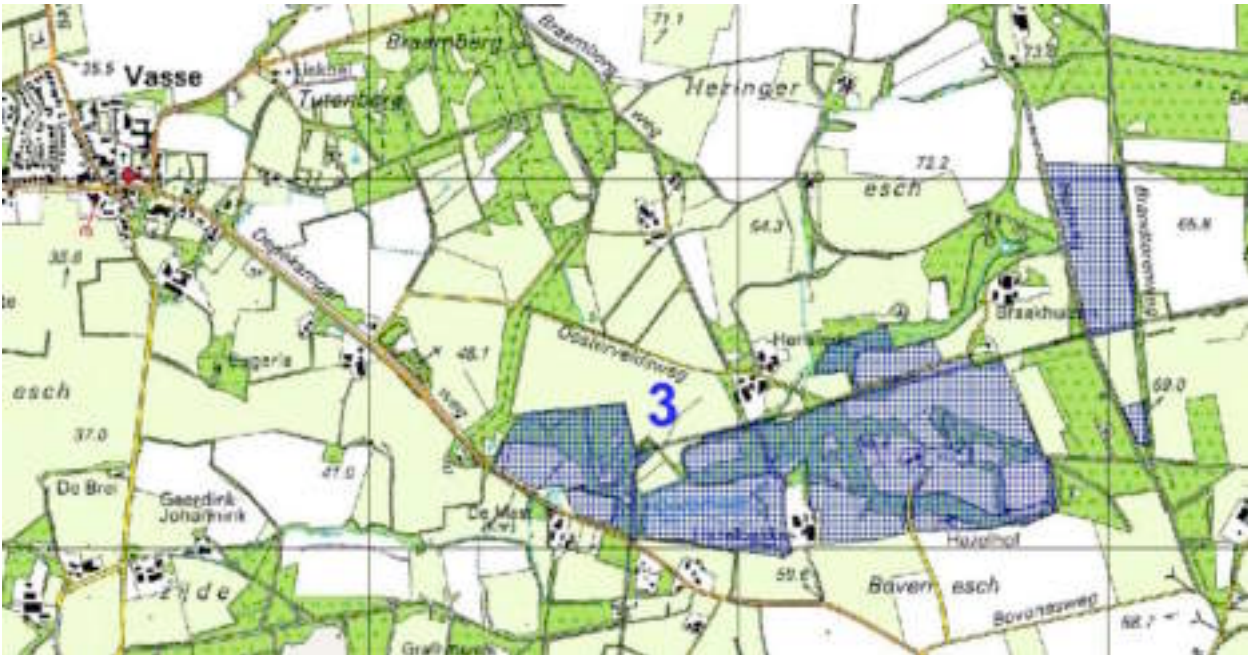

Ruigtestrook; ligt al meerdere jaren braak.

Kale vlakte, het hek staat er al enige tijd.

3. HAZELBEKKE

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

De esrand van de Bovenesch grenst aan het eigendom van Natuurmonumenten en ligt met het reliëf zelfs binnen de eigendomsgrens. Er is hier een ideale kans voorhanden om de oorspronkelijke begroeiing op de esrand terug te krijgen. Vanuit de cultuurhistorie waren alle esranden begroeid. Het is een gemiste kans dat de esrand hier nog altijd kaal is.

In het noordelijk deel van dit eigendom lijkt de keuze gemaakt om het cultuurhistorisch landschapspatroon te herstellen. Er zijn wallichamen gemaakt en beplant. En er zijn typische Twentse overhoekbosjes aangeplant die vaak ook nog zijn begrensd met een wal. Voorts is een en ander voor het publiek toegankelijk gemaakt door de aanwezigheid van wandelpaden.

Tegenover deze positieve maatregelen staat dan echter weer dat de rasters te ver van de wallen zijn geplaatst, met alle negatieve gevolgen van dien. Ook is voor de vegetatie en de insectenfauna van belang dat het wallichaam gefilterd zonlicht opvangt. De vegetatie en fauna verschilt zelfs van zonzijde en niet-zonzijde in houtwallen. Een ruigtestrook die uitdijt aan de voet van de wal het aangrenzende perceel in, neemt op den duur iedere vorm van zoninval weg. Een ander minpuntje is dat midden door het gebied een uitgerasterde ruigtestrook loopt waarin groepjes bomen zijn aangeplant en een wandelpad aanwezig is. Helaas is hier niet gekozen voor een wal die cultuurhistorisch in dit gebied past en veel meer biodiversiteit herbergt.

Op de voorgrond markeert prikkeldraad de esrand (kaal).

Rasters te ver van de wallen.

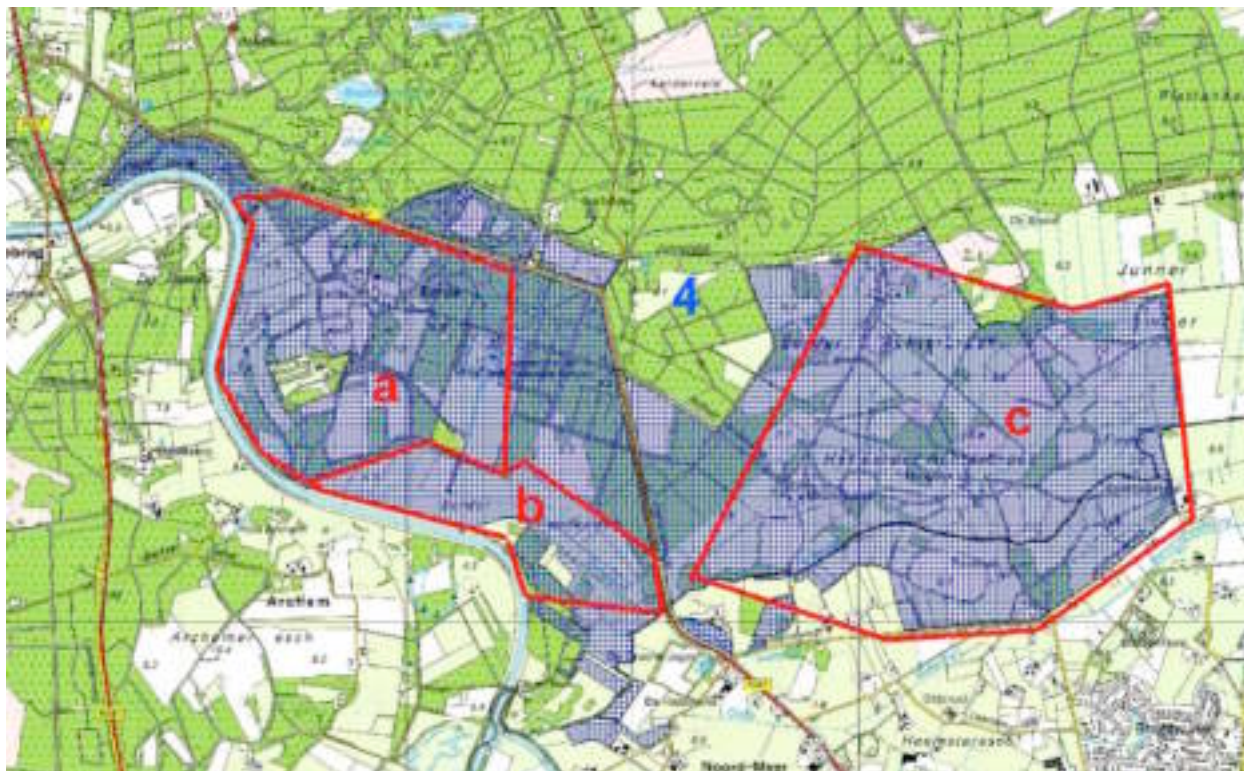

Overhoekje bos met wal.

Bomencluster langs overigens kale pad.

4. EERDE

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

4A. EERDER ESCH

***** PRIORITAIR *****

Ten aanzien van de rand van de Eerder esch moet worden opgemerkt dat na lange tijd van verwaarlozing de begroeiing op de esrand is teruggezet. Het is echter zeer onnadenkend en schadelijk voor de begroeiing dat het snoeihout is opgestapeld in de esrand, ook boven op stobben die nog moeten uitlopen. Deze actie zal tot verruiging van de esrand leiden.

Het in de esrand dumpen van het takhout gebeurde vroeger nooit. Toen was er sprake van verarming van de wal, terwijl er nu sprake is van verrijking. Ook het laten staan van dode overstaanders – zoals nu is te zien – zou vroeger nooit gebeuren. Natuurlijk is het goed om in een bos dode bomen te laten staan, maar in een waardevol en zichtbaar landschapselement is dit onverkoopbaar. De dode bomen zullen op termijn geheid omvallen. Indien ze in de esrand vallen, beschadigen ze de begroeiing en het reliëf. Als ze in akker of wei vallen beschadigen ze het raster. Bovendien leiden de omgevallen bomen tot verruiging indien zij niet worden opgeruimd.

Takkenhout is gestapeld in de wal, ook over stobben die nog moeten uitlopen.

Het laten staan van dode bomen als overstaanders in een wal zou vroeger nooit gebeuren.

Relicten van houtwallen; geïsoleerd in het veld

Verspreid in de percelen richting de Regge staan relictten van houtwallen en elzenhagen. Van een netwerk is geen sprake meer, de restanten staan geïsoleerd in het veld. Natuurmonumenten doet niets om het isolement van nog aanwezige elementen op te heffen, behoudens de aanplant van een boompje hier en daar tussen bestaande oude overstaanders.

Op andere plekken, waar nog in enige mate sprake is van een netwerk, wordt het isolement van de elementen juist in de hand gewerkt! Elementen 'verbrokkelen' doordat de rasters zijn weggehaald. Door het ontbreken van de rasters trapt het vee de wortels kaal en vreet de bast aan. Met hetzelfde gemak wordt een oeroude wegedoorn geofferd aan het vee, terwijl dit nota bene een genetische bronboom is.

Het is merkwaardig om te zien dat in dit gebied op de ene plek een elzenhaag wordt geofferd aan begrazing, terwijl op een andere plek het beheer van een elzenhaag wordt hervat – zij het heel erg laat.

Algemene opmerking: Het microreliëf (of het nu gaat om sloten of houtwallen) is praktisch overal verdwenen en wordt nergens hersteld.

Hier en daar wordt een boompje tussen gepoot.

Verbrokkelende elzenhaag, als gevolg van het weghalen van het raster.

Kaaltrappen wortels, afvreten van de bast.

Elzenhaag in verval.

Oeroude wegedoorn wordt geofferd.

(Te) laat afgezette els. Een 1 Euromuntstuk ter vergelijik van de dikte van de stam.

Vooraan; elzenhaagonderhoud lijkt hervat; linksachter de elzenhaag die geofferd wordt aan de begrazing.

Op de voorgrond: ooit een sloot, op de achtergrond ooit een wal.

4B. EERDER HOOILANDEN

Behalve enkele spontane opslag langs sloten is er geen sprake van toegevoegde waarde in dit gebied. Er staat slechts prikkeldraad op een kale vlakte.

Kaal en verlaten.

Hier en daar spontane opslag.

4C. EERDER ACHTERBROEK

*** PRIORITAIR***

In het Eerder achterbroek valt het landschapspatroon uiteen. Elzenhagen en houtwallen worden uitgekleet (gereduceerd) tot rijen laanbomen zonder ondergroei. Natuurmonumenten lijkt op deze armzalige ontwikkeling voort te borduren door laanbomen te planten in opengevallen gaten in de elementen. Hierdoor worden toevallige rijen bomen in stand gehouden op basis van wat er nog stond aan restjes van eertijds consequent rond de percelen staande houtwallen. Het microreliëf verdwijnt, waardoor de cultuurhistorische context verder vervaagt (het wordt volstrekt onduidelijk waarom die bomen of het element op die locatie staan). Ook voor de biodiversiteit worden door dit beheer veel kansen gemist. Bij sommige elementen is afrastering zelfs geheel of gedeeltelijk weggehaald, waardoor de laatste restjes ondergroei zullen verdwijnen. Ook hier zal daardoor op termijn sprake zijn van louter laanbomen.

Het Junner Vlier is gedeeltelijk in eigendom van Natuurmonumenten (zie kaart). In dit deel zijn resterende elementen wél uitgerasterd, maar veel schakels ontbreken in het landschapspatroon. De structuur is uiteengevallen. Er wordt geen onderhoud gepleegd, zoals ook bij veel andere elementen in het Eerder Achterbroek het geval is. Daardoor is er in de meeste elementen nauwelijks nog ondergroei aanwezig.

Zelfs met historisch zeldzaam geworden esranden wordt slecht omgesprongen. De bomen staan er zo lang ze nog leven, van de oorspronkelijke struikbegroeiing is niets meer terug te vinden en verjonging treedt niet op.

Een andere esrand in dit gebied (bij Nevenzel) is over de volle lengte wel begroeid, maar daarin wordt al heel lang niet meer een hakhoutbeheer toegepast. Het gevolg daarvan is dat de structuurrijkdom verdwijnt en er verbraming optreedt.

De hier afgedrukte foto toont een verdwijnend elzenhagenlandschapspatroon. De els op de rand van de maïsakker van Natuurmonumenten staat er onnodig eenzaam bij. De elzenhaag had hersteld kunnen worden. Een elzenhaag is immers altijd vele malen beter dan maïs en prikkeldraad.

Houtwal gereduceerd tot laanbomen.

Leeggevallen gaten worden ook opgevuld met laanbomen. Microreliëf is verdwenen.

Geklungel met esranden.

Volgende kale eswal.

Volgende kale eswal.

Er is ondertussen wel moeite gedaan om een oude beekloop (de Bevert) te herstellen, maar op beplanting moet kennelijk worden gewacht totdat deze zich spontaan vestigt langs de beek. Dit wekt bevreemding tegen de achtergrond dat net buiten dit reservaatgebied in de ruilverkaveling korte metten wordt gemaakt met dergelijke begroeiing.

Beekloop hersteld; geen beplanting.

Hier getoonde esrand bij Nevenzel verruigt.

Laatste restjes ondergroei verdwijnen.
Prikkeldraad al deels verdwenen.

De meerwaarde van het Eerder achterbroek zou onder meer kunnen zijn dat de onvoorstelbare kleinschaligheid – die in dit gebied heerste – wordt hersteld, beheerd en behouden voor toekomstige generaties. Op sommige plekken is de kleinschaligheid nog door de spleetjes van de ogen te zien. Er wordt echter niets gedaan om dit duurzaam veilig te stellen. Regeneratie van dit landschapspatroon is van groot belang. Regeneratie kan plaatsvinden door spontane ontwikkeling, maar is vrijwel onmogelijk door de aanwezige begrazing. Ook kan regeneratie plaatsvinden door aanplant, maar dat heeft Natuurmonumenten niet gedaan. De keuze die Natuurmonumenten blijkbaar wel heeft gemaakt, is dat de begroeiing blijft staan zolang het niet omvalt. Uiteindelijk zal het landschapspatroon volledig zijn verdwenen. Ook het microreliëf wordt niet behouden. De incidentele aanplant van laanbomen maakt dit niet goed.

In zijn algemeenheid is recent of wat langer geleden (maar in ieder geval na 1900) veel kleinschaligheid verdwenen. Natuurmonumenten heeft in dit gebied nergens ervoor gekozen om deze structuur in zijn oorspronkelijke glorie te herstellen. De Landschapswacht is nergens een nieuw aangelegde houtwal, elzensingel of esrand tegengekomen, al dan niet op een oorspronkelijke locatie.

De kleinschaligheid is nog duidelijk te zien; er wordt echter niets gedaan om het te behouden. Het zal verdwijnen onder het huidige beheer.

Wat rest van elzenhagen en houtwallen.

Nauwelijks meer ondergroei aanwezig.

5. MANTINGER BOS- EN WEIDEGEBIED

***** PRIORITAIR *****

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Dit was een van de eerste gebieden die de Landschapswacht aanleiding gaf om Drenthe te schouwen. Hoewel Natuurmonumenten (regio Drenthe) reeds heeft aangegeven dat men de cultuurhistorie in dit gebied weer gaat herstellen, heeft de Landschapswacht vanwege de volledigheid besloten dit gebied toch te bespreken in dit rapport. Het gebied is immers door beide terreineigenaren (Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten) in de erbarmelijke staat gebracht waarin het nu verkeert. Elders in Drenthe ziet de Landschapswacht heden ten dage nog steeds dergelijke negatieve ontwikkelingen op terreinen van Natuurmonumenten (en Staatsbosbeheer). Het gebied bij Oosterhesselen is hier een voorbeeld van.

Het Mantinger bos- en weidegebied maakte ooit deel uit van duizenden hectaren elzenhagenpatroon. Daarvan is nu niets meer over, behoudens dit reservaat dat gedeeld eigendom is van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

In het reservaat valt het elzenhagenpatroon uiteen, sterft het af, regeneert het niet en is het voor een deel niet uitgerasterd. Niet alleen het patroon qua begroeiing verdwijnt, maar ook het microreliëf.

In het gebied is een willekeur aan beheer waar te nemen. Het is bijvoorbeeld opmerkelijk dat van een en dezelfde elzenhaag een deel wel en een deel niet is uitgerasterd. De afrastering slingert om individuele bomen heen en volgt verder de slootkant. Hierdoor wordt spontane opslag langs de sloot geofferd aan vee.

Om het gebied heen is in het kader van de ruilverkaveling een robuust wallenpatroon ontworpen. Dit is te beschouwen als een cultuurhistorische daad van de landschapsarchitect om iets goed te maken van het gigantische verlies aan coulissen in deze omgeving. Het aangelegde patroon is robuust en lomp tegelijk. Toch is Natuurmonumenten in staat om zelfs dit grove patroon te laten vervagen. De belangrijkste oorzaak daarvan is dat de begrazings‘druk’ in de percelen van Natuurmonumenten zodanig laag is dat de percelen volgroeien, vooral met els en berk.

Elzenhagenpatroon verdwijnt, elzen sterven af, geen regeneratie, voor een belangrijk deel zijn de elzenhagen niet uitgerasterd.

Soms is een deel elzenhaag uitgerasterd, en soms niet.

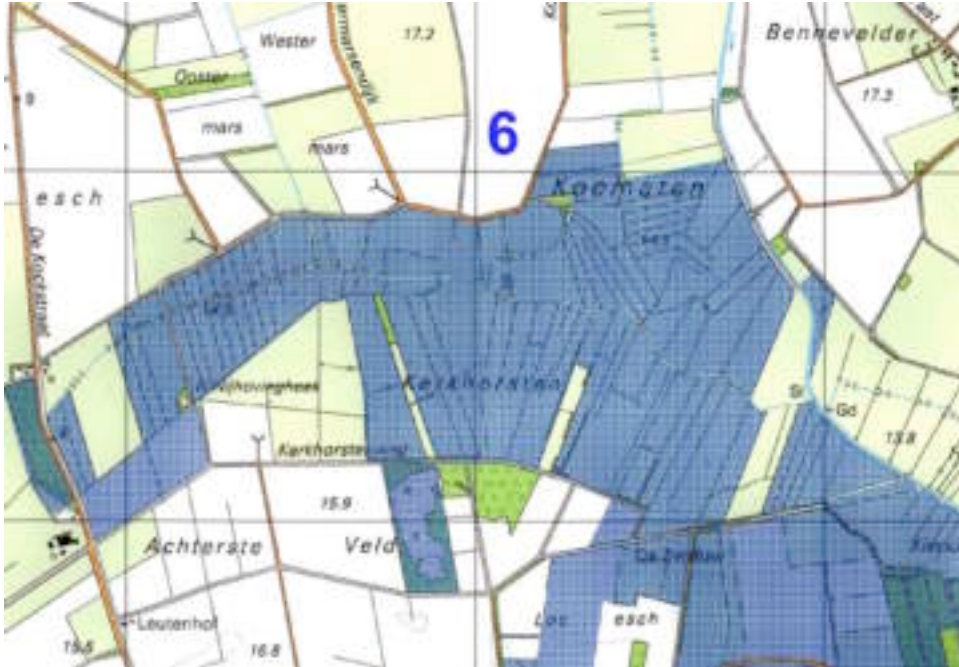

Rasters slingeren om de bomen heen, tot aan de sloot, zo verhinderend dat nieuwe opslag ontstaat.

Perceel groeit vol met elzen en berken.

6. KOEMATEN EN KERKHORSTEN (OOSTERHESSELEN)

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Dit beekdal werd cultuurnhistorisch gekenmerkt door een patroon van naaks op de beek net dal inlopende houtwallen die, zodra zij het nattere deel van het dal bereiken, overgaan in sloten met elzenhagen. Soms waren het ook louter sloten. De overwegend smalle percelen met coulissen in een beekdal is een fenomeen dat uitsluitend te vinden is in Drenthe. Nog gave voorbeelden van dit landschapstype zijn in Drenthe echter zeer zeldzaam. Ook dit gebied – dat in handen is van Natuurmonumenten – verkeert in een verre van gave staat. Tevens zijn veel tegenstrijdige beheersmaatregelen te constateren.

Het voorlichtingsbord van Natuurmonumenten maakt gewag van de wijze waarop begrazing in het hele gebied plaatsvindt, zonder dat elzenhagen en houtwallen schade worden toegebracht. Niets is echter minder waar. Wat in het Mantinger bos- en weidegebied plaatsvindt, gebeurt ook hier op dezelfde wijze. Alleen gaat het hier om zowel elzensingels als houtwallen. Beide typen elementen worden wisselend al dan niet uitgerasterd en ingeboet. Vervolgens zijn veel van de uitgerasterde en ingeboete elementen weer uit de rasters gehaald om geofferd te worden aan vee.

Het enige dat consequent in het gebied is aangelegd en uitgerasterd is een overdaad aan drinkpoelen. Rond deze poelen kiemen massaal jonge elzen. Deze spontane opslag laat op pijnlijke wijze zien dat het begrazingsbeheer van Natuurmonumenten een dergelijk levenskrachtig herstel van elzenhagen op slootkanten volledig blokkeert.

Opgemerkt moet worden dat de grond die met het graven van de poelen is vrijgekomen, ideaal gebruikt had kunnen worden voor het opnieuw ophogen van de vaak vrijwel verdwenen wallichamen. Helaas is

dat niet gebeurt. Hier en daar is de grond wel in het verlengde van een voormalige houtwal op een richel gelegd, maar deze is vervolgens niet beplant of uitgerasterd.

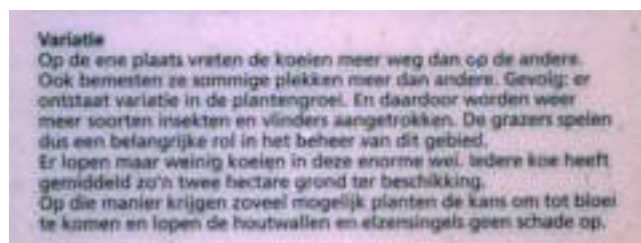
Veel van de elzenhagen en houtwallen (of resten daarvan) zijn op sterven na dood en vallen na iedere storm padoes in de weilanden, waarbij de toch al haveloze rasters nog verder teniet worden gedaan. Het vee krijgt hierdoor toegang tot de gehavende elementen.

De houtwallen waarvan op de voorlichtingsborden gewag wordt gemaakt (en beschreven wordt hoe goed zij samengaan met begrazing), verkeren zonder uitzondering in een erbarmelijke staat. De rijke structuur aan kruiden, struiken, slingerplanten en bomen is verworden tot rijtjes overgebleven overstaanders, waarvan de wortels bloot zijn gevallen door het langzaam maar zeker verdwijnende microreliëf. De houtwallen zijn al dan niet bewust uit de rasters gehaald, of de rasters zijn zwaar vervallen. Hierdoor worden wallichamen vertrapt en natuurlijke verjonging gefrustreerd. Sommige wallen lijken circa twintig jaar geleden weer te zijn ingeplant. Nog los van het feit dat het inboeten slechts éénmaal heeft plaatsgevonden – waarbij uitval in het begin niet is goedgeemaakt – worden nu zelfs deze wallen aan het vee geofferd. Ook zijn in die tijd (circa twintig jaar geleden) ‘lukraak’ zeer beperkt enkele elzenhagen aangeplant, zonder dat vervolgonderhoud heeft plaatsgevonden. Dit laatste hoeft niet te verbazen, want alle elzenhagen en wallen hebben sedert het in eigendom komen bij Natuurmonumenten geen zaag gezien.

Het beeld dat zich opdringt bij bezoek aan dit beekdal is dat van een ‘stervend’ landschap waarin microreliëf verdwijnt, kavelgrenzen vervagen, landschapselementen in ongerede raken en cultuurhistorisch onderhoud niet plaatsvindt. Er is hier sprake van een grote gemiste kans om het meer dan 200 hectare grote cultuurhistorisch landschap te doen herrijzen als cultuurhistorisch natuurmonument tegenover de kaalslag die deze provincie de laatste decennia heeft doorgemaakt.

Voorlichtingsbord
Natuurmonumenten.

Sloot met oever en begroeiing integraal in de begrazing.

Het hout staat er nog, de wal is verdwenen.

Elzen weer ingeplant, ...

..., elzen niet ingeplant.

Houtwal deels uit de raster.

Spaarzaam aangeplante elzenhagen kunnen het beeld van de overal afstervende elzenhagen niet goedmaken.

Het wallichaam is vrijwel geheel verdwenen; de bomen staan op 'steeltjes'.

Het vee doorkruist de wallen naar believen.

Zelfs recent ingeboete wallen (10-20 jaar geleden) worden over de volle lengte door het vee doorlopen.

Bomen vallen gaten in de afstering en verschaffen zo het vee nog meer toegang.

Grond uit poel voor nieuwe wal zonder hout.
Niet uitgerasterd.

Elzenopslag rond poel.

7. OUDE NIEUWE LANDEN

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Het gebied Oude Nieuwe Landen langs de Drentsche hoofdvaart bestaat uit een landschap met elzenhagen die vermoedelijk spontaan langs ontginningsloten zijn ontstaan. Om dit coulissenlandschap te behouden en de spontane ontwikkeling van elzenhagen te bevorderen dienen de elzenhagen en/of slootoevers in het geheel uitgerasterd te zijn, zodat natuurlijke verjonging en daarmee de uitbreiding van het elzenhagenpatroon kan plaatsvinden.

Het cultuurhistorisch beheer bestond uit periodiek afzetten, waarna de elzen weer uit konden lopen. De Landschapswacht heeft echter geconstateerd dat Natuurmonumenten met de huidige aanwezige cultuurhistorische waarden ook hier tweeslachtig omgaat. Sommige elzenhagen zijn uit de rasters gehaald en zullen daardoor geleidelijk verdwijnen. Andere elzenhagen staan wel in de rasters, maar worden niet onderhouden. Een enkele elzenhaag is uitgerasterd en recent afgezet.

Het rondom dit gebied gelegen landschap aan beide zijden van de Drentsche hoofdvaart kende een kleinschalig patroon van elzenhagen en houtwallen of een combinatie daarvan. Op particuliere gronden zijn ook veel elzenhagen en houtwallen in verval. Toch zijn juist daar (op particulier terrein!) ook hele gave patronen te vinden die goed zijn onderhouden. Dit laat onverlet dat gezien de totaal oncontroleerbare en slecht beïnvloedbare ontwikkelingen buiten de terreinen van Natuurmonumenten het voor de hand ligt dat de waarden die elders verdwijnen of aan erosie onderhevig zijn juist binnen de eigendomsgrenzen van Natuurmonumenten worden hersteld en gekoesterd.

Patroon valt uiteen, grazers krijgen steeds meer ruimte.

Dichte structuurrijke elzenhaag bij boer op het land aan de overkant van het kanaal.

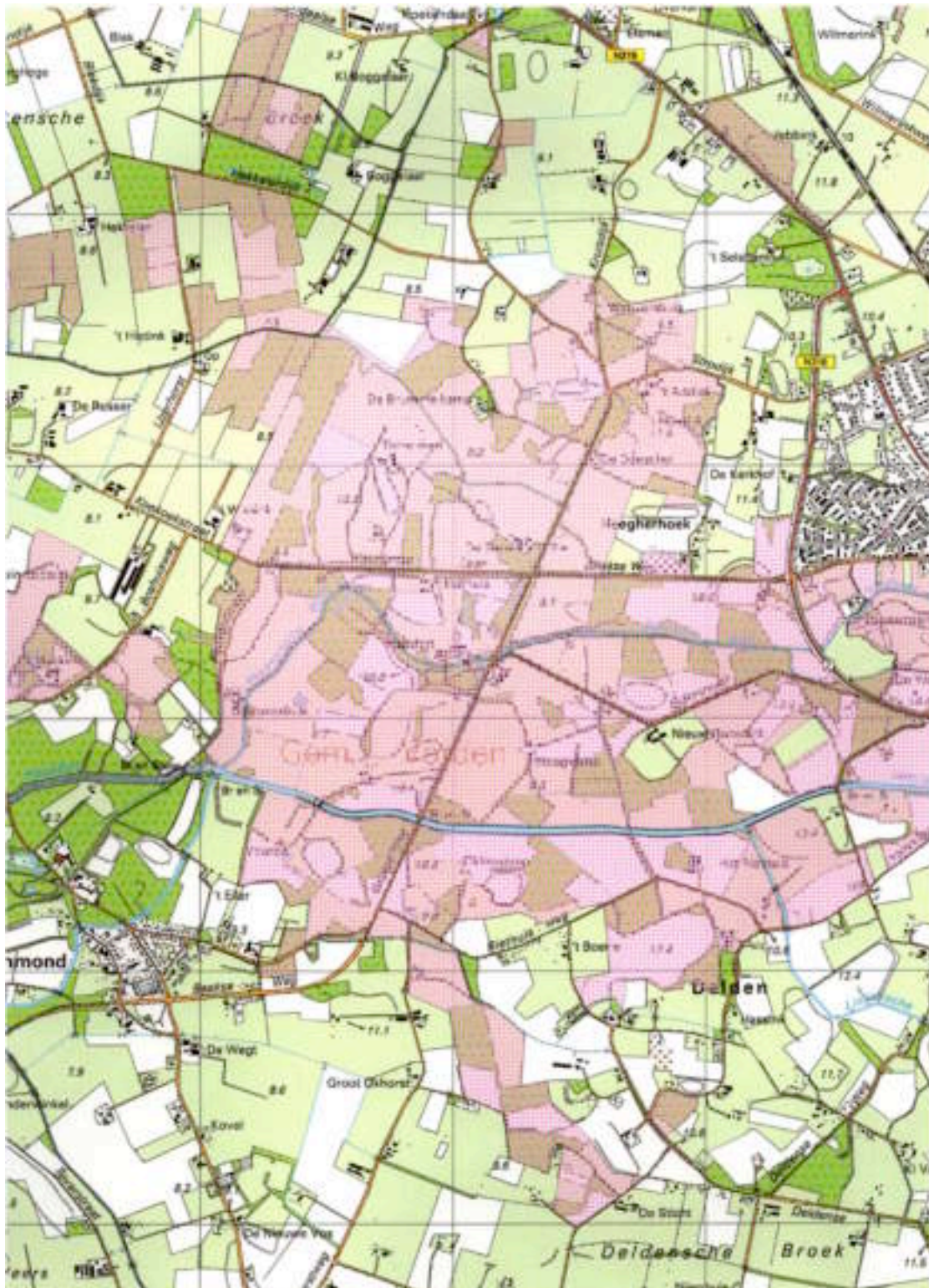

Voorste twee elzenhagen zijn uit het raster gehaald.

Elzenhaag recent teruggezet en ingerasterd (Natuurmonumenten).

8. HACKFORT *** PRIORITEIT ***

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Het landgoed Hackfort is in Nederland één van de meest gave landgoederen omgeven door kleinschalig cultuurlandschap. De landschapskwaliteit gaat op veel plaatsen nog samen met de gebouwde omgeving zoals kasteel en boerderijen.

Niet het gehele landgoed is in bezit van Natuurmonumenten, maar haar bezit ligt zodanig strategisch goed gespreid dat een gaaf tijdbeeld zou kunnen worden gepresenteerd op een behoorlijke oppervlakte. Op plekken lijkt dat ook de doelstelling te zijn, aangezien houtwallen worden hersteld en zelfs essen weer worden opgeworpen en aan de randen beplant.

De bevindingen in dit gebied zijn echter niet positief. Doordat ‘verschraalde’ landschappen (door autonome ontwikkelingen in de landbouw) aan niet of slechts deels herstelde landschapspatronen bij Natuurmonumenten grenzen, wordt het beeld van verval en/of grootschaligheid versterkt. Dit negatieve beeld zou worden voorkomen indien Natuurmonumenten de gronden die zij in bezit heeft op orde zou hebben.

Hier ontbreken op het grondgebied van Natuurmonumenten ten opzichte van 1900 twee houtwallen die van links naar rechts door het beeld liepen. Nu resteert een uitzicht op conifeer en laurier als erfafscheiding van een camping.

Hackfortse essen

Essen zijn net als terpen archeologisch van grote waarde. Daarnaast zijn ze cultuurhistorisch en landschappelijk zeer belangrijk. En met name door de aan de rand van de es gelegen eswal zijn essen ook belangrijk voor de biodiversiteit.

Restauratie van de wal of het terugbrengen van het er thuishorende akkerbeheer zou de es recht doen. Een met grond van elders weer aanbrachte verdwenen es, zonder de vaak meer dan 1000 jaar rijping, die niet opgehoogd is met schop en kruiwagen, en geen archeologische gebiedseigen informatie verstrekt, dwingt niet hetzelfde respect af als een oorspronkelijke oude es. Wij geven hier geen waardeoordeel, of dit soort reconstructies nu wel of niet moeten worden uitgevoerd. Het feit dat tegenover deze reconstructie door Natuurmonumenten bestaande essen, die alle hierboven beschreven waarden wel herbergen, niet worden onderhouden of worden verwaarloosd, roept vragen op. Het esranden beheer vindt in heel Nederland nauwelijks meer plaats, ook niet op Hackfort.

Rond essen stond altijd een houtwal waarbinnen de es werd opgeworpen. Deze wal werd altijd als vee- en wildkering straf beheerd en onderhouden. Het regelmatig hakken en het selecteren van enkele overstaanders voor bouwhout maakte deel uit van het beheer. Dit leidde tot een structuurrijke begroeiing met kruiden, struiken en bomen. De esranden zaten vol vogels, insecten en kleine zoogdieren die profiteerden van het akkermilieu bovenop de es en het lage gras en hooilandbeheer aan de voet van de es. Alleen periodiek hakhoutbeheer met overstaanders, waarbij het gesnoeide hout wordt weggenomen, herstelt het cultuurhistorische beeld van deze wallen. Dit komt bij het publiek de beleving en het begrip omtrent het functioneren van eswallen alleen maar ten goede.

Dat de bramen op enkele wallen, hier en daar de frambozen en soms de adelaarsvaren het opnieuw uitlopen van de stobben bemoeilijken is geen excuus om dit cultuurhistorisch verantwoord beheer niet te voeren. In die gevallen verwijderden vroeger boeren deze woekeraars of hielden ze de woekeraars kort, hetgeen een rijke ondergroei zeer ten goede kwam.

De esrand goed te zien, niet onderhouden.

Idem, begroeiing cultuurhistorisch incorrect; alleen een laan van overstaanders met braam eronder.

Bestaande esrand aangrenzend; kaal en zonder beplanting (van de 15 jaar geleden aangebrachte beplanting is weinig overgebleven; er staat nu braam, brandnetel en framboos).

De oorspronkelijke es bij boerderij Tichelman is in zijn geheel gereconstrueerd. De esrand is deels weer begroeid, maar delen ook niet; er ontbreken enkele elementen. Er is duidelijk sprake van herstel in dit terrein. Alleen de aangeplante singel gaat cultuurhistorisch mank in dit landschap.

Eswal en es opnieuw gereconstrueerd.

Hackfortse beek

Het gebied tussen de Baakse weg, het kasteel met zijn bossen, de Beckenstraat, en de Veengoot, bestond uit een kleinschalig landschap van zeven hagen en van meerdere wallen en eswallen. Het microreliëf ter plaatse verraaft nog veel van dit oorspronkelijke landschapspatroon. Er is van de landschappelijke structuur echter weinig tot niets meer over.

Het nu aanwezige geïsoleerd liggende bosje is nergens mee verbonden. Dat was vroeger wel anders: het bosje werd middels een heg verbonden met het kasteelbos en met een houtwal was het aangesloten op het fijnmazige netwerk ter plaatse.

Hier stonden zeven hagen en meerdere wallen en eswallen.

Geïsoleerd liggend bosje.

Hackfort Haverkamp

De landbouwpercelen rond de Brummerkamp (vroeger: Haverkamp) zijn hun kleinschalige karakter kwijt geraakt. Van de oorspronkelijke zeer kleinschalige structuur van eswallen, houtwallen en elzenhagen is vrijwel niets overgebleven. Er is één nieuw element aangeplant, bestaande uit één enkele plantrij met gemengd plantsoen. Dit nieuwe element sluit echter nergens op aan. En de in het gebied nog aanwezige oude houtwal wordt niet beheerd; de structuurrijkdom (hoge en lage begroeiing) van de wal verdwijnt.

De landbouwpercelen rond de Brummelkamp zijn hun kleinschalige karakter kwijt geraakt.

Nieuwe houtwal met een plantrij sluit nergens op aan.

9. HUIZE DORTH

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Het ontwerp van het landgoed begint door sterke verruiging te vervagen. De grootste landbouwenclave binnen het landgoed van Huize Dorth werd vroeger doorsneden door drie sloten die al dan niet spontaan begroeid waren geraakt met elzen, eiken en mogelijk ook wilgen en essen. Van deze slootbegeleidende beplanting is niets meer overgebleven. Natuurmonumenten heeft aanhakend op deze sloten midden in de enclave drie poelen met enige beplanting aangebracht, die niet aansluiten op het omliggende bos. De poelen zijn nu voor amfibieën zeer slecht te bereiken en haken cultuurhistorisch gezien nergens op aan. In de poelen bevindt zich vermoedelijk vis, aangezien er reigers zijn waargenomen.

In de noordoost-hoek van het landgoed lagen in een kleine landbouwenclave drie landschappelijke lijnelementen. Van deze elementen is niets meer over. Op de plek van een voormalige lijnelement ligt nu een poel. Alleen indien de verruiging doorzet, zal deze poel aansluiting vinden met het omliggende bos.

In de omgeving van het landgoed heeft een enorme kaalslag van elementen plaatsgevonden. Zowel in kilometers lengte als in aantal. Het zou zeer de moeite waard zijn geweest (en voor de hand hebben

gelegen) om juist hier de landschappelijke structuur in zijn geheel te herstellen. Dit herstel zou ook uitstekend in het landgoedbeheer passen.

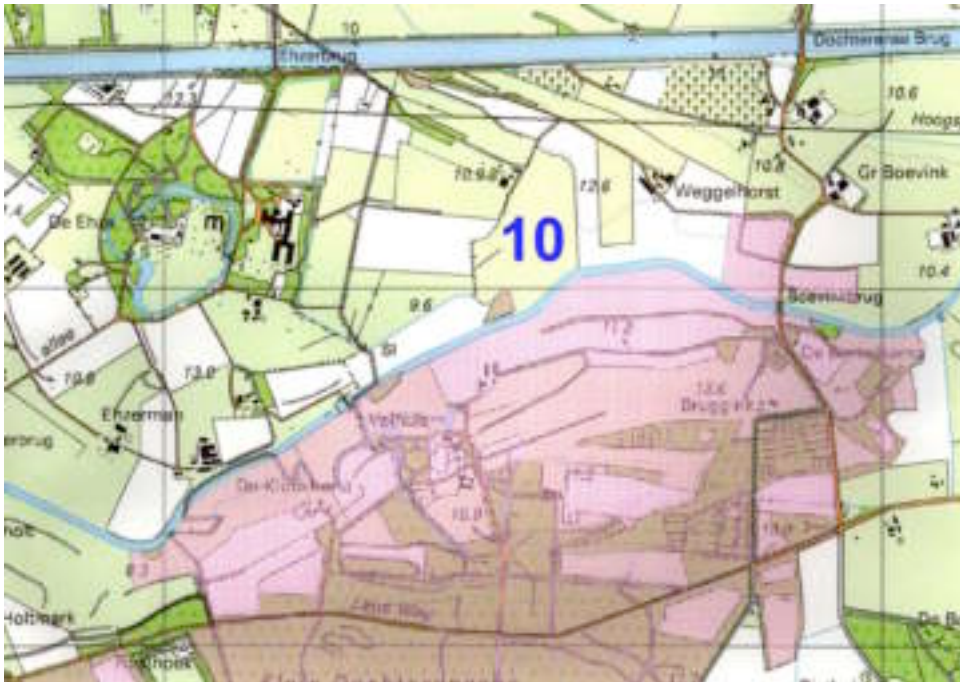

Huize Dorth enclave met poelen en de overhoekjes bos eindigen in het niets en sluiten niet aan op bosranden in de omgeving. Drie elzenhagen zijn verdwenen.

Andere enclave noordoost hoek: sloten herinneren nog aan het kavelpatroon, de elzenhagen zijn verdwenen. Ook hier is een poel aangelegd die bij voortschrijdende verruiging uiteindelijk landschappelijke aansluiting zal vinden op laan- of bosrand.

10. BERKELDAL

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende perceelscheidingen.

Bij Velhorst-Klein Dochteren lagen langs de Berkel verschillende coulissen haaks op dit riviertje, waarvan er thans geen enkele meer over is. Vanaf de boerderij Scholten loopt nog een begroeide esrand in oostelijke richting. Dit microreliëf is echter recentelijk door Natuurmonumenten gecamoufleerd door er een singel van twee plantrijen voor te zetten. Deze singel levert geen cultuurhistorische en landschappelijke verbetering op. Het was beter geweest de beplanting haaks op de Berkel te planten en dan te laten aansluiten op voornoemde esrand, waardoor de langs de Berkel wandelende recreanten zich minder ‘verloren’ hoeven te voelen en het cultuurhistorisch patroon zou zijn hersteld. Vreemd genoeg vindt er in deze strook akkerbouw plaats waar het vanuit cultuurhistorisch oogpunt weiland zou moeten zijn. En daar waar cultuurhistorisch sprake was van akkerbouw (hogere gronden) is nu sprake van weiland.

Weiland waar akker was.

Verlatenheid langs de Berkel, met akker van Natuurmonumenten op de achtergrond. Akker waar gras was.

Beplanting aan voet esrand

11. ONDERLAATSCH E LAAK

Binnen het aangegeven gearceerde gebied zijn uitsluitend de eigendommen van Natuurmonumenten geschouwd, voor zover deze betrekking hebben op voormalige agrarische percelen, wei of akkerland en de daarbij behorende percelen scheidingen.

Kijkend vanaf de Warkenseweg in oostelijke richting ter hoogte van de Onderlaatsche Laak zijn nu als onderbreking van het open landschap twee knotwilgenrijen aangeplant door de vorige eigenaar. Zou men in 1900 hetzelfde gebied inkijken, dan zouden acht coulissen haaks op de beek dit vergezicht hebben onderbroken. Daarnaast zouden de percelen tussen die coulissen in die tijd bloemrijk zijn geweest en in combinatie met deze coulissen vol overig leven. Kijkend over dit landbouwgebied, dat in zijn huidige 'geschonden' staat niet verschilt van grote delen agrarisch Nederland, zijn geen verbeteringen waarneembaar sedert Natuurmonumenten dit gebied heeft aangekocht (circa 3-5 jaar geleden). De keuze is in dit gebied gevallen op natuurontwikkeling en niet op herstel van cultuurhistorische waarden. Wanneer Natuurmonumenten overgaat tot afplaggen, kan zelfs worden gesteld dat de – voor zover aanwezige – cultuurhistorische waarden in de bodem verder verdwijnen. Verder is ervoor gekozen om het gebied 'braak' te laten liggen voor biodiversiteit. Er is geen beplanting aangebracht. Er is zelfs geen letterlijke braaklegging toegepast, wat in elk geval jarenlang had kunnen zorgen voor een biomassa aan pionierskruiden, amfibieën en muizen, gevolgd door insecten en predatoren.

Aangeplante knotwilgen, door de vorige eigenaar.

Prikkeldraad en gras. Alleen het weidehek verradt de eigenaar.

Alle landbouwgrond op de foto is van Natuurmonumenten.